PRŮVODCE ČESKÝM RÁJEM.

DÍL PRVNÍ.

Turnov, Valdštejn,
Hrubá Skála, Trosky a Lázně Sedmihorské
s okolím.

Napsal

JOS. ZDENKO PRYL.

S 2 mapkami a 10 vyobrazeními.

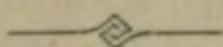
V TURNOVĚ.
Nakladatel: Frant. Vonka.

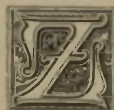

TURNOV.

Předmluva

KE DRUHÉMU VYDÁNÍ.

Za svého více než desítiletého pobytu v okresním hejtmansví Turnovském měl jsem dosti příležitosti, bych seznal zevrubně krásné jeho partie, zejména Valdštejn, Hrubou Skálu se „Skalním městem“, Sedmihorské Lázně i Trosky, Kozákov, Malou Skálu a Sychrov. Jsa však zároveň velikým ctitelem krás přírodních vůbec, neopomíjel jsem po celou tu dobu zvláště této rozkošné si všímati krajiny, jež pro neocenitelné půvaby své „Českým rájem“ se zove.

A vábí zajisté čarokrásné okolí Turnovské rovněž domácího jako cizince, byť prvější stále je měl před očima, druhý pak i mnohé kraje cizozemské byl sjezdil a procestoval. Neníť tak hned na jednom místě tolik soustředěno půvabů, jež jak věčně mladou poesií bujné fantasii básníkově, tak svými omšenými pomníky dávnověké slávy i bídy lidské historikovi a archaeologovi, rovněž jako divokou tu romantikou, onde tichou a milou

idyllou pro štětec malířův i péro spisovatelovo tak hojné by podávaly látky jako „Český ráj“.

Právě tato rozmanitosť rozsetých zde divů přírodních vábí stále a stále toho, kdo jednou jen vkročil v čarovné jejich kolo. Srdce tu láskou se rozpíná neobsáhlou k té drahé, milé naší vlasti České, zde učíme se ji teprv opravdu milovati, ji ctíti, jí si vážiti.

Sem také spěchají každoročně z dálných končin tisícové touristův, aby svůj zde složili hold ve klín vnadůplné panenské přírody.

Vzdor tomu však nebylo dlouho spolehlivého rádce, jenž by cizince i domácího všemi obdivuhodnými partiemi „Českého ráje“ provedl.

Chtěje tomuto nedostatku poněkud odpomoci podjal jsem se r. 1885. ku vybídnutí nezapomenutelného, vysoce ctěného příznivce svého pana MUDr. Ant. Šlechty, rytíře ze Sedmihorských, úlohy, vydati první díl „Českého ráje“, jíž však brzká na to smrť jeho překazila.

Teprv r. 1887. sebral jsem opět založené poznámky tehdejší, jež spořádav a mapkou opatřiv, dle níž a čísel ve spisku, jednotlivým místům připojených, snadno se lze navštěvovatelům říditi, dovolil jsem si pod názvem „Průvodce Českým rájem“ veřejnosti podati s prosbou, by přijat byl laskavě na účet mé dobré vůle, jíž stávající nedostatek jsem alespoň z části chtěl odstraniti.

Že dostalo se mu hojné přízně velectěného obecenstva, o tom svědčí brzké jeho rozprodání.

Byv nyní panem nakladatelem vybídnut ke druhému vydání, rozšířil jsem toto valně mnohými statěmi důležitými a pro velectěné čtenáře zajímavými napsav ještě díl druhý, jenž pojednává o severních, neméně krásných a obdivuhodných partiích „Českého ráje“: Malé Skále, Sychrově a Kozákově s okolím.

Vysílaje pak nyní obě dítka na novou pouť prosím, by rovněž tak laskavě a příznivě, jako první, byla velectěným čtenářstvem přijata.

V Turnově, dne 1. dubna 1891.

Spisovatel.

Motto: Vlasti kdo nezná své,
ten jí nemiluje.

méno „Český ráj“, jímž dovoluji si laskavého čtenáře provoditi, sluší vlastně celému okolí Turnovskému, jímž stříbropěnná protéká Jizera, tak často již opěvovanému Pojizeří. V užším slova smyslu však zove se tak ona gloriolou netušených půvabův ověnčená, sladkou poesií dýšící část jeho, jež jednak mezi Turnovem, Valdštejnem, Lázněmi Sedmihorskými, Hrubou Skalou a Troskami k jihu, ze strany opáčné pak mezi Turnovem, Kozákovem, Malou Skalou, Friedštejnem a Sychrovem na sever se prostírá.

Návštěvník nalézá zde krásnou a velezajímavou krajinu, v níž střídají se nejpůvabnější široké doliny a úzká zelená údolí, protkaná jako pestrý koberec bujným rostlinstvem a lesklými toky vod; spatřuje zde však i bohatýrské horstvo zdobené mohutnými balvany skalními nejpodivnějších tvarů, s nesčetnými obrazy nikdy nestárnoucí přírody, kraj, jenž jak úchvatnou velikolepostí přírodních svých divů, tak i svými četnými pomníky historickými — šedými zříceninami hradů ze slavných dob našich předkův o nejstarších osudech země České hlásajících — každého, kdo jen trochu má smyslu pro krásu a lásky k rodné zemi, dovedou upoutati.

První z těchto čarovných partií — jichž právě týká se popis ve přítomném díle — jsouce ověnčeny tu tmavým jehličím, onde světlou zelení stromů listnatých, vystupují z táhlé doliny bujnou zelení se stkvoucí, jež od Turnova až ku Troskám ve směru jihovýchodním podél silnice jičínsko-turnovské se táhne a jíž potok Libuňka jako stříbrná nit se vine; šedé jejich kštice obestřeny jsou krásným, modrým baldachinem setkaným ze smavé obloby pojizerské.

Povstavše v době útvaru křídového a tvoříce tak zvaný kvádrový pískovec hruboskalský, děkují zdejší skaliny, tak

jako věhlasné skály Adersbašské a Veckelsdorfské, přerozmanité tvary své jen rušivé i tvořivé zároveň síle vzdušné a vody dešťové, jak pozorovati lze na četných otvorech a prohlubinách, jimiž leckde tak jsou provrtány, že voštinám jsou velmi podobny. Tak hlodá na nich času zub stále, měně je dle svého mnohdy velmi podivínského rozmaru v nejrůznější obdivuhodné podoby; století však mizí za stoletím, než proměny ty lidskému oku jsou viditelny.

A v tento labyrint divůplných skalin, v něž každoročně tisíce touristů jako vlaštovky z jara se vracejí, jakmile jen máj rozestře květnatý svůj háv po zemi, a jež rok od roku stále navštěvovanějšími se stávají, možno zcela pohodlně z Turnova pěšky za jednu hodinu se dostati.

Sestoupivše v nádraží Turnovském kráčíme odtud mezi pěkným „hôtelem u nádraží“ a neméně výstavnou budovou protější, v níž nalézají se byty pro zřízence železniční, na silnici nádražní vedoucí k Turnovu, načež za krátko přešedše dva železné mosty přes velikou a malou Jizeru se pnoucí, odpočineme si poněkud po cestě v některém z četných moderně a pohodlně zařízených restaurantů tohoto pěkného a živého města obchodního.

Odporučení zasluhují hôtely: „Slavia“ a „U Petrohradu“ v ulici Palackého, pak „U belgického dvora“, „U korunního prince“, „Patočka“ a „Verich“ na náměstí; ve všech nalezneme dobré pohostění, výběr časopisů, jakož i slušné pokoje ku přenocování.

Vlaky odjíždějí z Turnova denně v různých dobách ku Praze, Liberci a Pardubicům. Spojení mezi Turnovem a Jičínem obstarává pošta, jež odjíždí dvakrát denně, a to v 8 hodin ráno a ve 12 hodin v poledne; mimo to jsou pravidelné příležitosti jízdné jak na nádraží tak do různých blízkých i vzdálených míst okolních vždy v největším výběru pohotově.

Odpočinuvše si a ukojivše po případě požadavky své tělesné, podejmeme se malé procházky městem. Toto rozprostírá se velmi malebně po levém břehu malé Jizery, jež na severní straně před městem odbočuje od Jizery velké. Obě pak tekou ve dvou ramenech nedaleko sebe, objímajíce půvabnou „Jizerskou louku“, nad níž k východu na mírném

VALDŠTEJN.

návrší budovy městské, k západu pak rozkošný zámek *Hrubý* Rohozec, sídlo hrabat Desfoursův, s osadou Dalimě-řicemi se rozkládají, tvoříce velmi pěknou stafáži údolí jizerskému.

Ač město Turnov, sestávajíc po většině z domů jedno- nebo dvoupatrových, nemůže vykázati se zrovna mnohými stkvělými díly umění stavitelského, jakými v jiných velikých městech poután bývá zrak touristův, zříme tu přece dostatečný počet budov, jež svou jednoduchostí, pěkným slohem a pravidelností se vyznamenávají. Zvláště v nejnovější době provedené tu četné stavby slouží městu ku veliké okrase.

Za to proslaveno je již od dávných dob nevyrovnaně čarovné okolí Turnovské svou pověstnou krásou přírodní; a v skutku nesnadno by bylo dohodnouti se o tom, na které straně je krásnější a zajímavější.

Podnebí je zde příjemné a zdravé, ač podrobeno bývá i některým změnám času a povětrnosti hlavně za časného jara a začátkem zimy, k čemuž penejvíce okolní výběžky hor Jizerských a Krkonošských na severu přispívají.

Jméno Turnov odvozují jedni od někdejšího rytíře Tura, jenž prý na pevném zde hradě sídle okolní vládl krajině; druzí pak od trnu, jímž druhdy místo toto hojně bylo porostlé. Leč obé zdá se pouhou býti etymologickou domněnkou; neboť nezachovalo se zpráv určitých o jeho založení.

Áčkoliv však původ města najisto již do XII. století klásti dlužno, spatřujeme dnešního dne velmi málo starobylosti v jeho zevnějšku; neboť stíháno bylo v dobách dřívějších častými nehodami. V r. 1424. oblehli a pobořili je Husité, v létech pak 1538. a 1707. opět zhoubné požáry jé spustošily. Také třicíti- a sedmiletá válka, jakož i selské povstání v roce 1775. neminuly Turnova bez pohromy. A když později zmizely stopy útrap válečných a zacelily se rány způsobené pohromami živelními, objevil se po dlouhém pokoji osudný rok 1866. s válkou rakousko-pruskou, jež také Turnova citelně se dotkla. Vzdor tomu však zotavil se Turnov vždy zase, a nyní jest město toto čítající přes 5000 obyvatelů se sídlem c. k. okresního hejtmanství, c. k. okresního soudu, c. k. berního a j. úřadů velmi činné a živé, k čemuž ovšem blízkosť železnic, jako jiho-severo-německé Spojovací a české

Severní dráhy velmi značně přispívá. Obyvatelstvo zaměstnává se z veliké části zhotovováním umělých drahokamů, broušením a hlazením pravých drahokamů, najmě Českých granátů, jež v daleké cizí země se rozesílají, takže tento průmysl kamenářský takřka hlavní pramen výživy nejen Turnovanův ale i dalekého okolí tvoří.

To platí zejména o okolí severním, kdežto naproti tomu ve východním, jižním a západním kraji mimo to i orba a chov dobytka, podporovány jsouce dobrou půdou a přiměřeným podnebím, jakož i čilými spolky hospodářskými, racionelně a velmi zdárně se provozuje, o čemž četné a výstavné osady pojizerské stkvělé podávají svědectví.

Společenský život je v Turnově velmi příjemný a přítažlivý. Je zde více spolků, jako velice činný Sokol, Zpěvácký spolek, Ochotnický spolek divadelní, Čtenářská beseda, spolek Okrašlovací a Literácký, sbor Ostrostřelecký, Hasičský a různé spolky dělnické, jež vesměs jako čestný úkol si vytkly duchovní i mravní výchovu, podporování vědeckých a uměleckých snah, jakož i zmírnění nezaviněné bídy lidské.

Nyní prohlédněme si památnosti městské!

Mezi tyto řadí se na předním místě škola obecná a měšťanská, jež opatřena je krásnými a hojnými pomůckami vyučovacími. Umístěna je ve vlastní výstavné budově v jihovýchodním rohu náměstí. Vedlé ní k jihu vede ulice Markova ke chrámu Panny Marie. Je to velkolepá budova času novějšího v gotickém slohu vystavená, jež i místo historicky památné kryje; stálť zde již v roku 1241. klášter dominikánský s kostelem Narození Panny Marie, jenž však roku 1421. Husity byl rozbořen. Zřícenina starého kostela posůstávala sice ještě roku 1825.; ale tehdáž byla již tak sešlá, že hrozivši sesutím byla odstraněna. Tehdejší majitel panství Hruboskalského, Alois rytíř z Aehrenthalu, dal pak na témž místě nynější stkvělý chrám postaviti, jenž dne 11. září 1853 svému posvátnému účelu byl odevzdán. Stavbu řídil v posledních létech Bernhard Grueber, prof. architektury na pražské akademii umën. Škoda jen, že nedostavenou zůstala věž, jejíž stavba svěřena byla professoru stavitelství Karlu Schrammovi ze Žitavy; má asi dvě třetiny původní své plánem označené výše. Krásný obraz

na hlavním oltáři představující Narození Panny Marie, pochází z dílny Kristiana Rubena, řiditele vídeňské akademie umění.

I hřbitov při chrámě tomto se nalézající, jenž krásnému se podobá parku, zasluhuje povšimnutí. Uprostřed odpočívá tu pod velikým křížem železným P. Petr František Krejčí, biskup oropesský, kapitulární děkan pražský a někdejší děkan turnovský. Při zdi západní, odkudž zažiti lze krásného výhledu na přilehlou část města a na malebné, zelení lesní ověnčené skaliny Valdštejnské a Hruboskalské, uloženy jsou v pěkné kapli ku věčnému spánku tělesné ostatky Františka Petra Marka, zakladatele turnovské školy průmyslové a proslulého cestovatele po Rusku. Na téže straně při vchodu hřbitovním spatřujeme u zdi pomník, pod nímž spí spánek spravedlivých básník český Fortunát Durych. Mezi bočným stomořadím, uprostřed obou poslednějších, nalézá se hrob kryjící tělo jednoho z nejšlechetnějších lidumilů, Jana Skály, zakladatele turnovského sirotčince. Tělo jeho převezeno byvši z Welsu, kdež byl skonal, do jeho rodiště Turnova, bylo zde pohřbeno dne 27. ledna r. 1889. Málo rodí se mužů, již by co do ryzosti charakteru, nezištnosti, lidumilnosti a vůbec smyslu pro obecné blaho rovnali se Skálovi; je tedy zajisté zcela na místě, dovoluji-li si seznámiti zde laskavého čtenáře s příkladným jeho životem bera ku pomoci životopis Skálův, vydaný zasloužilým starostou turnovským, J. U. Dr. Jaroslavem Svobodou.

Jan Skála narodil se r. 1816. v Turnově z rodičů zcela chudých, jež záhy ztrativ stal se opuštěným sirotkem. Vyučil se původně řemeslu kamenářskému, jehož však roku 1832. zanechav přešel na zednictví. Jako chudý zednický tovaryš opustil rodné město, aby v cizině hledal sobě potravy, po níž veliký duch jeho toužil. Tiše, bez veliké naděje v budoucnost opouštěl malý, zubem času již ohlodaný, na stráni jizerské ve Farářství stojící domek. Jen bystré, mužnou již povahu prozrazující oko jeho dávalo na jevo, že veliká je příčina, pro kterou opouští rodiště, vlasť i národ svůj. Ale právě chudoba zrodila v hlavě jeho plány dalekosáhlé, učinila z něho muže povahy pevné, síly nezdolné.

Jsa dovedným kresličem zdokonaloval se sám stále a nastřádav si těžce vydělaný groš nastoupil, většině obyvatelů neznám a nepovšimnut, cestu do sídelního města naší říše, do Vídně. Odvážná myšlénka pro chudého dělníka zednického, avšak dosažitelna, je-li podporována odvahou a pílí vytrvalou.

Nastoupiv ve Vídni v práci zednickou vzdělával se ve večerní době místo odpočinku na tamnější politechnice tak, že po létech podjav se zkoušky s výborným prospěchem, stal se inženýrem a řídil v r. 1842. ve Waidhofenu školu průmyslovou, načež r. 1846. jmenován byl inspicientem staveb silničních.

Pak postupoval všemi stupni karriéry úřednické, až r. 1851. vyslán byl vládou rakouskou, aby blíže Lince na Dunaji tam, kde skaliny Hausstein zvané plavbě velmi byly nebezpečny, provedl ochranné práce pobřežní; tento úkol vykonal s takovou důkladností, že vzbudil pozornosť i ve kruzích nejvyšších a vyznamenán byl samým nejmilostivějším panovníkem naším císařem Františkem Josefem I. názvem c. k. stavebního rady a udělen mu rytířský řád Františka Josefa I.

V dobách pozdějších svěřovány mu úkoly nejtěžší, k jichž provedení dodávala mu odvahy skromná naděje, že dostane se mu jednou odměny těch, kteří ztrativše co jim na světě bylo nejdražší, milené rodiče, žijí v bolu a krutém zápase o tělo i ducha. Útrapa sirotků byl duševní jeho obraz, jejž na mysli měl při každém začatku i skončení veškerých podniků svých. Skromný duchem, avšak blažený v srdci vrátil se ve stáří svém do rodného města, kde již ani jménem znám nebyl, představil se p. měšťanostovi a projevil přání, že postaviti zamýšlí vlastním *nákladem 100.000 zl.* v Turnově sirotčinec.

Rychlostí blesku roznesla se po městě zpráva o vzácné návštěvě hosta, jenž s tak šlechetnou myšlénkou sem byl zavítal. Téhož ještě dne uspořádán velkolepý průvod pochodňový na počest toho, jenž před dávnými léty s chudičkým jen vakem byl opustil otcovský krb. Pohled na nesčetné davy obecenstva turnovského dojal šlechetné jeho srdce tou měrou, že proud slz s oka jeho kanoucích byl jedinou, ale nejvýmluvnější odpovědí na úchvatnou řeč páně měšťanostovu.

A dnes? Jedna z největších a nejpěknějších budov, v níž umístěni jsou opuštění sirotci, hlásá městu a okolí památku muže, jenž ukázal nám, jakých úspěchů dodělati se může duch snaživý a vytrvalý, nesoucí se za účelem šlechetným.

Zmínky zasluhují ještě hroby umělkyně E. Schmidtové a mathematika Ph. Dr. Ludvíka Krause, docenta na c. k. česk. vysok. učení v Praze.

Vrátivše se na náměstí prohlédneme si na straně východní stojící kostel sv. Františka s klášterem, jenž založen byl r. 1650. hrabětem Maxmilianem z Valdštejna. Zničen byl dvakráte požárem; hrobka kostelní chová tělesné ostatky Karla a Jaroslava z Vartenberka, pak Ferdinanda Arnošta z Valdštejna ze XVII. století.

Na severo-západní straně města nalézá se chrám děkanský, druhdy hlavní chrám vyznavačů pod obojí, jenž zasvěcen jsa sv. Mikuláši, byl již v r. 1384. kostelem farním. Stal se také dvakráte a to r. 1643. a 1707. kořistí zhoubných plamenův; pokaždé však zase z trosek svých se pozdvihl. V r. 1885. byl nově opraven, uvnitř stkvostně vyzdoben a dne 18. října téhož roku Jeho Em. litoměřickým biskupem Em. *Schöblem* slavně vysvěcen. Odpočívají zde těla Jaroslava a Adama z Vartenberka, pochovaná ve století XVI.

Je zde ještě památný kostel sv. Matěje „Na Hruštici“. Přicházíme k němu ulicí Hruštickou, jež vedle jmenovaného kostela sv. Františka ku straně východní z náměstí vybočuje. Postaven je na výšině, s níž velmi zajímavý se otvírá výhled na malebné okolí hlavně severní až ku horám Jizerským a přes pověstný Kozákov až ku horám Krkonošským. Kostel tento uvádí se již ve století XIV. jako farní; neboť „Zdeněk z Valdštejna podává s bratry Půtou, Hynkem a Janem v březnu r. 1362. kněze na faru hruštickou“. Nyní jest kostelem filialním k děkanskému chrámu turnovskému příslušným. Na vedlejším hřbitově stojí dva pěkné pomníky věnované padlým zde za vlasť bojovníkům v r. 1866.

Zvláštností města Turnova a jeho okolí je průmysl broušení drakokamův, zejména tak zvaných Českých granátův a obchod zbožím granátovým. České granáty přicházejí ze hlavních náležišť u Tříblic, Merunic a Podsedlic surové do Turnova, zde a v okolí se brousí, načež jako hotové zboží

do světového obchodu přicházejí. Ve větších po způsobě továrním zařízených brusírnách Karla Frant. Krause, Frant. Šlechty a J. Maye zpracovávají se drahokamy všech druhův. V dílně Krausově brousí se i diamanty. Návštěva jmenovaných závodů je velmi poučná; neboť možno si pak lehce učiniti jasný obraz o spracování drahokamův.

Kromě jmenovaných brusíren, jež obchod drahokamy provozují, sluší ještě jmenovati obchodnické závody V. Pařízka, J. Háka, Fr. Paclta, J. Peciny, Karla Křepinského, F. Vondráka a jiných.

Frant. Paclt a J. Pecina provádějí také krásné imitace drahokamův. Malé sbírky mineralií chovají a prodávají inženýr Fr. Machytka a učitel Fr. Doubek.

Turnov je však nejen sídlem průmyslu zboží granátového ale i zlatnického. Zlatníci turnovští vyrábějí ve svých dílnách granátové šperky nedostižné krásy a, což neméně důležito, za cenu velmi skrovnou. Závody Fr. Vaníčka, J. Nejedla, F. Vondráka, Antonína Bárty, J. Jochmanna, Resla a mnohých jiných jsou v obchodě světovém velmi dobře známy. Také touristé navštívivší Turnov neopomíjejí nikdy odnésti si odtud v upomínku nějaký šperk granátový.

Ku vychování obratných, theoreticky i prakticky vzdělaných dělníků pro průmysl výše uvedený stává v Turnově c. k. odborná škola pro broušení, rytí a zasazování drahokamů, jakož i zlatnictví, jež v roce 1884. byla založena. Spravována jsouc řiditelem J. Malinou, čítá škola sedm učitelů pro theoretické, praktické a umělecké odbory při průměrném počtu 45 žáků ve 4 ročnících. Podmínky ku přijetí nových žáků jsou propouštěcí vysvědčení pětitřídní školy obecné a stáří 14 let. Účelem školy jest: vyučiti žáky důkladně buď řemeslu kamenářskému prakticky i theoreticky v době tří let, aneb řemeslu zlatnickému v době čtyř let.

V dílnách školních lze za návodu učitelů nabyti důkladné zručnosti v broušení a jiném spracování drahokamů (rytí písma, monogramů, znaků, hlav i celých figur). V dílnách zlatnických pak lze žákům naučiti se dokonale znáti nejdůležitější odbory zlatnictví, jakož jsou: zasazování drahokamů (zejména práce granátové), šperkářství vůbec, klenotnictví, rytí do kovu, tepání, ciselování a j.

Škola odborná spojena je s veřejnou kreslírnou, do níž každý řemeslník bez rozdílu bezplatně má přístup, a kde se mu nejen vyučování v kreslení, nýbrž i patřičné rady u zhotovování vlastních odborných nákresů se strany dotýčného učitele dostává. Vyučovací řeč je česká.

Obec Turnovská přispívá značně na vydržování školy. Návštěva ústavu, jenž umístěn je v dolejších místnostech budovy obecných a měšťanských škol, dovolena je cizincům v odpoledních hodinách vyučovacích dnův.

Největší průmyslový závod města Turnova je provazárna firmy „Dr. Fotr, Boháček a spol.“ na pravém břehu Jizery stojící, kterou shlédli jsme již jdouce z nádraží. Továrna tato patří k nejproslulejším svého odvětví v zemích Rakousko-uherských a vyrábí kromě všech druhů zboží provaznického také speciality z vláken kokosových a manillových, jakož i něžné košíčky pro dámy, tělocvičné přístroje a j.

Nemenšího povšímnutí zasluhuje všeobecně známý a proslulý závod obchodního a uměleckého zahradnictví firmy „Korselt a spol.“, jejíž velkolepě zařízená zahrada nalézá se mezi levým břehem jizerským a silnicí soboteckou. Pozoruhodné jsou zdejší školky stromové a skleníky; poslednější řadí se po bok skleníkům v proslavené zahradě knížat Rohanských na Sychrově. Kromě toho rozkládaji se různé školky této firmy na polích po obou stranách silnice turnovsko-jičínské ležících, jež neopomeneme si prohlédnouti, až kráčeti budeme po oné silnici ve Skalní město hruboskalské.

Po delší již procházce pocítíme snad potřebu odpočinku a občerstvení; obého nalezneme opustivše uměleckou zahradu Korseltovu po několika krocích v ulici Sobotecké, kde vpravo zařízen je veliký zahradní restaurant pivovaru Antonína Svobody. Obdržíme zde kromě obyčejného piva a ležáku také znamenitý tak zvaný „ležák granátový“.

Zotavivše se navštívíme na náměstí památnou radnici, v níž nalézá se starožitný archiv. Radnice tato připomíná se již v privilegiu z roku 1335., jímž Zdeněk z Valdštejna seděním na Kopci (hrad ve městě Hostinném -- Burgberg) vysazuje v Turnově rychtu. V r. 1804. byla opravena; nyní je v ní umístěno také velmi zajímavé městské museum.

Po té prohlédneme si prošedše ulicí Skálovou pěkný Skálův sirotčinec, dále za ním c. a k. kasárny zemské obrany se skladišti, zahradou a velikým cvičištěm, jež v r. 1885. nákladem 45.000 zl., a nové c. a k. kasárny vojska pěšího s nemocnicí, které v létech 1888.—89. nákladem 200.000 zl. byly obcí městskou pořízeny.

V parku Rudolfově naproti sirotčinci nalézá se na rodném domě Ant. a Františka Marka, „Sbor" zvaném, pamětní deska, již zasaditi dal velečinný Sokol zdejší v r. 1888. Deska nese tento nápis:

Na tomto místě, kde býval

SBOR ČESKÝCH BRATŘÍ

narodil se

P. ANTONÍN MAREK

kněz, vlastenec a buditel národa

* 17 $\frac{5}{IX}$ 85 † 18 $\frac{15}{II}$ 77

Zde narodil se též FR. MAREK, zakladatel průmyslové školy v Turnově, a MICHAL KOTLER, cestovatel po Sibíři.

Věnoval „Sokol".

MDCCCXXXVIII.

Turnov má také své vlastní divadlo, na jehož jevišti velmi snaživě a zdárně si vede čilý zdejší spolek Ochotnický; mimo to bývá pronajímáno každoročně dobrým kočujícím společnostem divadelním.

Interessantním nalezneme také s městem na severozápadní straně sousedící, po levém břehu Jizery na mírném svahu se rozkládající park zvaný „Farářství"; založil jej turnovský spolek Okrašlovací, jenž ve své neunavné snaze o pohodlí obecenstva i úpravnými stezkami a pohodlnými sedadly jej opatřil. Pěkný výhled je také odtud na přilehlé údolí jizerské a strmící nad ním romantický zámek Hrubo-Rohozecký.

Jdouce předměstím „na Trávnících" vedle mlýna do zmíněného parku spatřujeme před ním vpravo ve stráni nad Jizerou několik nepatrných chudobných domků; patří sice k Turnovu, ale říkají tu všeobecně „Na Konělupech". Jeden z domků těch označený číslem 112 je rodištěm Jana Skály. Cizinec je zajisté překvapen; neboť nehledal by v tomto prostém zákoutí kolébky lidumila, který obětoval 100.000 zl. na postavení sirotčince v Turnově.

HRUBÁ SKÁLA.

Na tomto místě sluší zmíniti se i o jiných proslulých rodácích turnovských, kteří s myslí šlechetnou a ráznou odvahou pracovali hlavně na poli literatury české.

Již na počátku XVI. století setkáváme se s Benešem Bavoryňským z Turnova, jenž byv jedním ze starších čili biskupů Českých bratří, sepsal velikou řadu knih nábožných.

R. 1544. narodil se v Turnově Šimon Turnovský. Jako bratr Český vystěhoval se v dobách pronásledování do Polska, kde vydal cenné spisy jazykem polským jednající o jednotě Bratrské; na synodě v Sandoměři r. 1570. a pak ve Vilně r. 1590. proslavil se vřelým hájením zájmů bratrských.

Turnov je dále rodištěm luteranského kněze Václava Turnovského, jenž slynul i jako spisovatel; některé z jeho spisů směru náboženského vydány byly na začátku XVII. století v knihtiskárně Henika z Valdštejna v Dobrovici u Mladé Boleslavě. Působil jako kněz ve Mn. Hradišti na tehdejším panství Budovcův a zemřel r. 1616. jako farář v Rožďalovicích.

V době humanismu za Rudolfa II., kdy v Čechách mezi učenci převládal jazyk latinský, jmenuje se jedním z nejpřednejších básníků latinských Tobiáš Smichaeus čili Libocký, rodák turnovský.

I v novověkém boji za vzkříšení národa českého a rozvoj jeho literatury nalézáme nejednoho Turnovana. Je to především kněz pavlánský Václav Fortunát Durych, narozený dne 28. září 1753 v Turnově. Pracovav velmi pilně s Dobrovským na zdokonalení literatury slovanské, přičinil se s Faustinem Procházkou o nové vydání bible, jež bezvadnou češtinou vynikajíc r. 1780. byla vydána. Fortunát Durych zemřel dne 31. srpna roku 1802.; pochován je na hřbitově turnovském blíže vchodu při zdi západní, kde jsme u pomníku jeho se byli zastavili při návštěvě chrámu Panny Marie.

Neméně činným spisovatelem a obhájcem českého jazyka byl Antonín Marek, vikář turnovský, jenž stav se děkanem v Libuni působil velmi zdárně i ve školství. Jako šlechetný vlastenec neunavně se staral s vrstevníkem svým Jungmannem o rozvoj českého písemnictví nejprvé básněmi, později i spisy vědeckými, z nichž zvláště zasluhují zmínky jeho

logika a metafysika, jež složil na žádost Jungmannovu, když podjal se velikého díla sepsání vědecké literatury české. Zemřel v Praze dne 15. února 1877.

Ku vlasteneckým básníkům a spisovatelům řadí se také Turnovan Václav Č. Bendl (1833—1859), kněz církevní, jenž přeložil velmi správně spisy Puškinovy v jazyk český, a velmi činný paedagog Isidor Jelínek.

Konečně zasluhují zmínky rodáci turnovští Michal Kotler a Frant. Petr Marek, bratr výše zmíněného zasloužilého spisovatele a děkana libuňského Ant. Marka, kteří zjednali si čestné pověsti jako proslulí cestovatelé po Rusku a Sibiři, jakož i Čeněk Paclt, neohrožený cestovatel po zemích mimoevropských. Cestopis Kotlerův uveřejněn byl v časopise Mus. v r. 1842. a 1843. Frant. Petr Marek je, jak výše bylo podotknuto, mimo to zakladatelem průmyslové školy v Turnově. Pacltovy zajímavé cesty po světě vydal tiskem dr. Jaroslav Svoboda.

I nejbližší okolí Turnovské vykazuje muže o literaturu českou zasloužilé. Jsou to vrstevníci Dobrovského Frant. Jan Tomsa (1750—1814) z Mokré a Frant. Bohumil Tomsa (1793—1857) z Kadeřavce. První spisoval poučné knihy školní, hlavně mluvnické, druhý pak spisy zábavnými budil v lidu lásku k českému jazyku. Po bok jim se staví Václav Jaromír Picek Svijanský z Újezda (1812—1869), jenž jako vlastenecký básník se proslavil.

Seznámivše se takto se vším, co pamětihodného skytá město Turnov, vydáme se na cestu do čarovného jeho okolí jižního s proslaveným Skalním městem hruboskalským.

Z náměstí kráčíme nejprvé kolem radnice ulicí Jičínskou na Výšinku. Odtud přehlédneme celé město s několika do výše čnícími komíny továrními, jež shlížejí se v zrcadlové hladině stříbrotoké Jizery. Tato vine se jako šedolesklý obrovský had smaragdovými luhy, na nichž velikánským květům podobně rozsety jsou k západu přívětivé osady, tamo u nádraží Nudvojovice s prastarým kostelíkem slohu románského, naproti Modřice, za těmi vpravo Přepeře a Příšovice, pak Podolí a Svijany se zámkem a pivovárem. K severozápadu odtud z malebné zeleně libosadů se zdvihá rozkošný, rytířským pěvcem pojizerským dr. Plačkem tak často opě-

vaný zámek Sychrovský, sídlo knížecí rodiny francouzských Bourbonův. Zahrada zámecká, v níž nejvzácnější se pěstují exotické rostliny, čítá se mezi nejkrásnější v celé říši Rakouskouherské.

A hle! tamo na jihozápadě zase bělavá vížka kostelíka všeňského, jenž jako maják nad osadou téhož jména k obloze strmí, za Kozlovem stydlivě se ukrývá, za ní pak dále Mužský (v okolí vůbec Můzecká hůra zvaný) u Mnichova Hradiště jako poustevník šedovlasý žehná dolině jizerské. A před ním v prach se koří Sichrůvek u Loukova, v dáli pak již šeré s obzorem splývají modravá temena dvojhlavého Bezdězu. O osadách Všeni a Příšovicích koná se zmínka již r. 1318., kdy Vikart z Polné pohnal Heníka, Albrechta, Jana a Hynka z Valdštejna (de Waldensteyn), že mu zloupili vsi Příšovice a Všeň odvedše koně a skot a zničivše různé nářadí domácí, čehož škodu si páčí na 200 hřiven stříbra.

Přelétneme ještě jednou zrakem širý ten kraj od severu k západu a jihu, a tu v nepatrné již vzdálenosti před námi na jihovýchodě z vábného údolí Libuňky se zdvihá zalesněný hřbet pohoří, na jehož jednom výběžku vížka kostelíka valdštejnského s vedlejšími šedými zdmi hradními z objetí temně zeleného jehličí marně hledí se vyprostiti. Malebný zajisté skýtá pohled odtud zelenavé to, jako vlnami ohromnými zbrázděné moře, jež jakoby z útrob svých bylo vyvrhlo tamo tu osamocenou skálu na úzkém podstavci spočívající, již lid zdejší „Hlavaticí“ zove.

Odbočíme se silnice vpravo, a kráčíme po stezce polní mezi vlnícím se z obou stran obilím v pěkné travnaté údolí, v němž překročivše dřevěnou lávku přes Libuňku položenou stoupáme zase vzhůru ku Pelešanům, odkud, nechavše stranou výstavnou myslivnu ve stinný se dáme les, jímž pohodlná cesta do hradu nás uvede.

Vystoupivše na prostranství před hradem podíváme se ještě na Kalvarii, kdež nedaleko odtud v lese ku straně severozápadní tři kříže zádumčivé trčí na skalinách do oblak.

Do hradu (viz plán č. 1.) vlastně do předhradí vcházíme po dvou kamenných mostech, jež, na vysokých spočívajíce pilířích přes hlubinu skalní pyšně se pnou.

První, delší z obou těchto mostů, na čtyřech obrovských obloucích spočívající, z nichž pod jedním nám bylo při vystupování projíti, zdoben jest po obou stranách sochami kamennými v nadlidské velikosti, připomínaje nám bezděky na mysl památný kamenný či Karlův most ve starobylé naší matičce Praze, jehož kopii zajisté asi zakladatel ve hvozdech zdejších chtěl si vykouzliti. Při soše sv. Jana Nepomuckého uprostřed mostu po straně levé zastavujeme mimoděk kroky své pohlížejíce v hloubi divokého lesa a čekajíce, nedonese-li se k uchu našemu tajemné šepotání vln stříbropěnné Vltavy.

I zalétáme v duchu, opřeni o chladné zábradlí kamenného mostu, ve věky dávno minulé, ve věky slávy i strasti národa svého. A v korunách stromů vůkol i nad námi posvátný šelestí šum i tajuplný, jenž báznì nás plní a úctou.

Několik jehliček, jež udivená nad naším zadumáním veverka na blízké sosně ostrými vyhryzla zoubky z kůry, padlo nám na ruce spočívající na roubení mostním a vyruší nás ze snění čarovného.

Kráčíme dále vysokou branou, silnými veřeji opatřenou, na malé prostranství travou porostlé. Zde vpravo ve zdi spatřujeme výklenek, v němž nalézá se pěkný obraz sv. Jana Křtitele, jehož podoba věrnou prý jest kopií nesmrtelného pěvce „Máje“, nezapomenutelného Karla Hynka Máchy. Tak dokazuje Ervín Špindler ve své „Vzpomínce z výletu Sokolského do Turnova a na Hrubou Skálu r. 1867“, věnovanou „Památce Karla Hynka Máchy“, jíž možno v restauraci valdštejnské na zdi za sklem vyvěšenou čísti, jak následuje:

.... Jednu ze vzpomínek svých literárních sdělil se mnou K. Sabina na výletě pražského Sokola a ta týkala se Karla Hynka Máchy, českého Byrona, který pohříchu již v prvním rozpnutí orlích křídel šípem smrti byl zraněn a nenahraditelně naší literatuře odňat.

„Na počesť Máchovy památky“, vypravoval mi dále, když jsme z Hrubé Skály dále k Valdštejnu se ubírali, „chtěli jsme vydati jeho podobiznu pro věrné přátele a ctitele, jichž měl Mácha mnoho. Ale nikde v celé pozůstalosti ani u přátel nenalezli jsme, co jsme hledali. Tu mi napadlo,

že milého Máchu, jehož tvář i postava v hrubý plášť zahalená měla cosi apoštolského, požádal za model malíř, jenž malovati měl sv. Jana Křtitele. Dopátral jsem se malíře a dověděl se, že náš drahý Mácha vymalován jest v podobě sv. Jana Křtitele na Valdštejně. — Bylo ujednáno, že se mám přesvědčiti vlastníma očima v předhradí valdštejnském, zdali jest jakési podoby mezi sv. Janem a ubohým Hynkem. Za několik dní vydal jsem se na cestu a tu shledal jsem, že nemůže býti ani věrnější podobizny Máchovy, nežli jest valdštejnská! Radosť přátel byla veliká. Za nedlouho opatřili jsme si věrnou kopii, kterou jsme také vydali tiskem. Však hle, — zde již nás dělí jen několik kroků od Máchovy podobizny."

Přešedše most, jenž vede na předhradí Valdštejna, stanuli jsme u malé kamenné kapličky, v níž spatřil jsem poprvé věrnou podobiznu a original jediné podobizny nesmrtelného poety lásky, Karla Hynka Máchy.

Dosud nevytratil se mi z mysli dojem hluboký, jejž na mě učinila tvář Máchova, připomínající tak živě bolestiplnou tvář Kristovu. Dosud hledí na mne s chladné zdi kapličky ty veliké, krásné oči nevyslovně bolestného výrazu a z úst jeho jakoby ozýval se vzdech — zbožné harfy tón, ztrhané struny zvuk. Před tímto světcem mlčky sklonili jsme hlavy své . . . .

Mezi jmenovanou kapličkou a branou rozestaveny jsou stoly a lavice, i bývá zde v létě milé posedění uprostřed širého lesa v zábavné společnosti Turnovanů, hostí z blízkých lázní Sedmihorských i vzdálených touristů, kteří četné památné toto místo navštěvují. Nejvíce však oživen bývá les i veškeré místnosti hradní na den sv. Jana Nepomuckého, kdy každoročně zde pouť se slavívá. Tu scházívá se zde na tisíce lidí z blízka i dáli, by jednak jako zbožní poutníci, jednak jako ctitelé krásné přírody svůj hold zde složili.

Od kapličky vede do předhradí druhý kratší most, jenž ještě kolem r. 1820. byl mostem zdvihacím. Tehdáž bydlel zde starý poustevník, jenž každodenně most tento ráno vytahoval a večer zase spouštěl.

Na předhradí stojí kostelík zasvěcený sv. Janu Nepomuckému. Kostelík tento vystavěti dal roku 1772. tehdejší

držitel panství František hrabě z Valdštejna. Stavba ta nebyla však asi příliš pevná; neboť již r. 1778. dne 20. měsíce května sřítil se zde nenadále kůr nad hlavním oltářem, právě když kostelík ve všech prostorách nábožným lidem byl naplněn, mezi nímž i František hrabě z Valdštejna mši svaté byl přítomen. Jako zázrakem nebyl tehdáž nikdo těžce poraněn. Kostelík nebyv značně opraven chýlil se pak více a více svému úpadku, až r. 1836. šlechetný Alois rytíř z Aehrenthalu jej důkladně opraviti a rozšířiti dal zachovav jej tak před zkázou úplnou.

Na prostranství před kostelem, jež kolkolem vroubeno je nízkou zdí, nalézá se ku straně severní pěkná restaurace, již ku pohodlí navštěvovatelů taktéž Alois rytíř z Aehrenthalu zde zříditi dal. V prvním poschodí nalézá se sál, s jehož oken pěkná se otvírá vyhlídka v údolí Libuňky. V restauraci dostati možno dobré nápoje i zákusky pro občerstvení. Švitořivý hostinský ukázav nám bývalou hradní studni, jejíž zbytky za ohradní zdí na úpatí skalním oproti dveřím zakristie s výše lze zříti, provodí nás ochotně ve starý hrad, jenž jako na věky zde ukovaný zoufalec za kostelem ku straně jižní z mohutných hvozdů starou svou vráskovitou tváří zádumčivě na nás zírá. A vskutku krouží nad ním hejno krkavců s příšerným krákáním, jakoby pásti se chtěli na jeho vnitřnostech zkamenělých . . .

Vcházíme ve hrad dveřmi, jež jindy zavřeny bývají, po krásných širokých schodech, vytesaných z porfyru žernovského, i divíme se zajisté, že zub času dosud tak málo na nich hlodal. Divíme se i na další cestě vpravo zachovalé dosud kulaté lidomorně, vytesané ve skále v podobě džbánu, jež ve chladných útrobách svých mnohého asi hostila nešťastníka. Neradi pozastavujeme se při vzpomínkách na kruté ty obyčeje středověkých hradů rytířských a proto raději řídíme kroky své dále vpřed.

Staneme ve zříceninách hradních, jež podivný na nás činí dojem. Spatřujeť soudné oko naše vedle zříceniny původního hradu leckdes zříceniny novější, jež podivně se druží ku dávnověkému zjizvenému starochu. Novější tato zřícenina pochodí z r. 1841. Vřelý ctitel památek archaeologických Alois rytíř z Aehrenthalu chtěl totiž hrad Valdštejn

dle původního plánu obnoviti a pohodlnou cestou s lázněmi Sedmihorskými, jež právě téhož roku se dostavovaly, spojiti. K témuž cíli dal velikým nákladem zbudovati široké schody porfyrové, po nichž jsme do hradu vešli a jichž zachovalosti jsme se divili, by tak přístup do hradu, kamž jen s těží bylo možno dříve se dostati, navštěvovatelům byl usnadněn. I zmíněnou již lidomornu, pak jednu věž a několik hradních jizeb ve starém původním slohu dal opraviti, by tak i vnitřní zařízení někdejšího hradu rytířského milovníkům starožitností v přítomnosti zobrazil. Bohužel, že dílo toto svěřeno bylo rukoum neschopným, takže v další stavbě bylo ustati. Čas neuprosný vyhlídl si i tuto novější stavbu za svou oběť dávaje nám znáti, že mocné jeho rámě drtí vše, a že ruka lidská slaba jest oproti snahám věčně mladé přírody. Pusté tu trčí rozvaliny původní i novější sloužíce jen sovám a netopýrům za obyt.

Právě polekal nás ve sklepení jeden z těchto hradních obyvatelův, jejž jsme z klidného vyrušili spánku, a třepetá udiven kolem naší hlavy. Vráži několikráte prudce křídly svými nám do kloboukův i do omšených zdí skalních, nemoha ve zmatku nalézti otvor ve volný prostor venkovský a je asi rád, že rychle se vzdalujeme z polotemného jeho revíru.

Prohlédnuvše si sklepení a jizby hradní, jichž stěny četnými jsou označeny hieroglify nejpodivnějších jmen, stoupáme po úzké stezce ke straně východní na věž hradní, s níž druhdy ozýval se roh hlášný v šírý kraj. Nejvyšší to místo hradní, jež lze bez obtíží dostoupiti, opatřeno je zábradlím a skýtá rozhledu úchvatného v malebné okolí, jež od jihu, východu a severu jako v kaleidoskopu udiveným našim se jeví zrakům. Strachem plní nás ovšem závratná výše, s níž v ohromnou zříme hlubinu pod sebou, posetou štíhlými hustobrvými kmeny smrkovými, jichž vrcholy tu a tamo své k nám vztahují kštice zježené, a mráz probíhá kostmi našimi při myšlénce, že chybný krok ustlati by nám mohl chladný hrob ve hlubině tmavé.

Avšak, pryč se vzpomínkami tak děsnými!

Přehlédneme místo, jež vzbudilo v nás dojem tak trudný, a jiný, vábnější obraz, na němž jako reliefová mapa před námi leží krásný šírý kraj, poutá oko naše. Pod námi hned

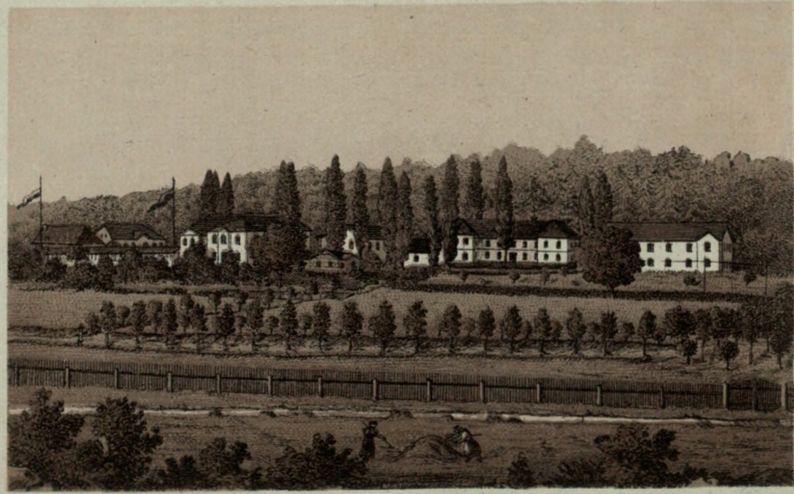
rozprostírá se překrásné údolí jako koberec smaragdový protkaný nejpestřejším kvítím, jímž hadovitě krouží stříbrolesklý pruh Libuňky. Sledujeme běh její ku straně severozápadní, kdež u Nudvojovic do Jizery se vlévá, a hle! tu v kotlině jizerské spočívá Turnov, za ním výše na svahu skály vápencové Jizeře vévodí pěkný zámek Hrubý Rohozec, dále Malý Rohozec, chrám jenšovický a zříceniny Friedštejna. Od tohoto vpravo zříme Malou Skálu, Zbíroh a horu Sokolskou, k níž pojí se dále na východě pověstný Kozákov granátonosný, za nímž ku severu již ve mlhy se halí titanské pohoří Jizerské a Krkonošské. Vpředu k východu za silnicí jičínsko-turnovskou, jež dělí údolí Libuňky od skalin Boreckých a Přáslavických, podél ní na straně východní se táhnoucích, ze zeleného se zdvihá pažitu pěkný přáslavický kostel sv. Jiří s nerozlučnou družkou svou školou. Stojí o samotě zde a svorně vedlé sebe, jak se sluší na vzorné dítky jedné matky.

Kostel přáslavický byl ve XIV. století kostelem farním; svědčí o tom staří letopisové, v nichž se dočítáme, že „Jarko z Valdštejna, pán na Skále, osazuje r. 1358., 1360. a 1364. faru v Přáslavicích“. Hrobky kostelní, v nichž pochováni byli někteří členové mocného druhdy rodu Smiřických, jsou důležity tím, že slavná jedna rodina knížecí chtěla v nich před léty nalézti důležité listiny ku processu, jejž vedla ohledně nezákonitého skonfiskování statků Smiřických s aerarem.

Ves Přáslavice zašla jako tak mnohé jiné v osudných katastrofách válečných, jichž dějištěm byla země Česká. Nyní patří zbytek její k osadě Radvánovicům, jež bývala druhdy samostatným statkem rytířským, v držení pánů z Radvánovic se nalézavším.

Pěstitele orby a dobytka bude zajisté zajímati pod Přáslavicemi na silnici turnovsko-jičínské proti lázním Sedmihorským ležící, velmi vzorně zařízený dvůr Hořensko; ale i botanik a geolog najde v okolí zdejším hojnou kořisť.

Za skalami Boreckými ukrývá se městečko Rovensko čítající přes 2000 obyvatelů, jichž hlavním odvětvím výrobním jest jako v Turnově průmysl kamenářský; jestiť blízké okolí rovenské samo velmi bohaté na různé drahokamy,

LÁZNĚ SEDMIHORSKÉ.

najmě granáty (pyropy), jež ve zdejším potoce Veselce, přítoku Libuňky, dosti zhusta bývají nalézány.

Starobylý památný hlavní oltář v rovenském farním kostele „na Týně“ pochází z někdejšího paulánského kláštera v Praze; také zde odpočívá ve hrobce Jindřich Smiřický ze Smiřic, jenž zemřel r. 1569. Na jeho náhrobním kamenu lze čísti následující nápis: „Hodie mihi, tibi cras“, t. j. „dnes mně, zítra tobě“. Vzhledem k těmto pamětihodnostem zasluhuje toto nedaleko vzdálené městečko povšimnutí.

Z Rovenska pochází Jan Drbohlav, jenž vlasteneckým svým duchem účinkoval zdárně jako vikář v okrese Nymburském. Také se zasazoval, ač s nezdarem, o trvalé zřízení učitelského ústavu ve Mladé Boleslavi. Přispíval svými články do různých časopisův a sám také vydal některé pěkné písně duchovní. Zemřel jako kanovník v Litoměřicích dne 24. června 1877.

Ku jihovýchodu odtud šine se oko naše přes lesnatou horu Tábor po půvabné pohorkatině jičínské, na níž jako ohromná homole do výše strmí čedičový kopec Zebín u Kartouz-Valdic. Na jihu však již poutají nás věčně vábné korunované hlavy staroslavných, již v Královdvorském rukopise opěvaných Trosek, jež majestátně na dvou ohromných čedičových kuželech v modravou výši směle se pnou, kdežto tamo před nimi štíhlé věže rozkošného zámku Hruboskalského lesním prokmitají stromovím. Kolem nás pak šumí všude hustý divoký les ukrývající pod pláštěm zeleným mnohem divočejší romantická skaliska, z nichž ona právě před námi ve směru ku zámku Hruboskalskému jméno pověstného „Skalního města“ nesou.

Opět a opět znova přehlížíme krásné to panorama nemohouce se od něho odloučiti, a neradi opouštíme zříceniny, s jichž temene pokochali jsme se tak krásně. Mimoděk tanou nám při slézání na mysli dávné ty zašlé doby slavného druhdy hradu, jehož síně hlaholem se ozývaly rytířstva českého již ve století třináctém. Položilť k němu základy r. 1252. Zdenko z Rálska a Vartenberka, první známý předek slavných Valdštejnův, v jehož rodě zůstal až do konce třináctého století, načež přešel na pány z Varten-

berku. Kolem r. 1420. postoupil jej Jindřich z Vartenberku Janu Rozvodovi ze Stakor příjmím Ramšovi. Za tohoto majitele hostil Valdštejn r. 1427. knížecího vězně Sigmunda Korybuta. Alexander Vitold, veliký kníže litevský, zvolen byv na sněmu v Kutné Hoře za krále českého, poslal do Čech syna svého Sigmunda Korybuta jako správce země na místě svém. Přitáhnuv r. 1422. s vojskem do Čech odebral se Korybut do Čáslavi, kde na sněmu jím položeném přijat byl stavy českými za vladaře; i Žižka uznal ho za správce země. Když císař Sigmund a papež r. 1423. přiměli Vitolda, že odřekl se koruny české, odešel Korybut ze země; vrátil se však opět r. 1424. povolán byv Pražany a mírnými kališníky. Ale mezi tím byl obviněn, že je protivníkem přijímání pod obojí a že smlouvá se s papežem Martinem o vrácení se Čechů k víře katolické. Byl tedy na veliký čtvrtek dne 17. dubna r. 1427. na královė dvoře ve Starém městě pražském jat, tajně na hrad Valdštejn zavezen a zde správci hradnímu panu Valečovskému ku přísnému ostříhání dán.

Ve starých letopisech čteme o tom takto:

„Téhož léta 1427. u veliký čtvrtek 17. dubna stalo se jest veliké zbúřenie v Praze skrze některé kněží a zvláště z ponuknutí a úkladu mistra Jana z Rokycan, kazatele v ty časy u Matky Boží před Týnem i také skrze některé Pražany světské a panoše, a zvláště Svojše z Zahrádky a Rozvodu Ramše proti knížeti Sigmundovi Litevskému ve dvoře knížecím; kteréhož sú jali a z Prahy jej vynesli v noci na hrad Pražský okuklivše jej a odtud nesli jeho na Valdštejn a dali jeho Valečovskému u vězení a potom jej z Čech vyhnali. Toť jemu Pražané službu a pomoc proti jejich nepřátelóm zaplatichu. Ale nenechal pán buoh bez pomsty těch zrádných lidí. Neb Rozvoda Rameš brzo potom od svého pacholka byl zastřelen a Svojše před smrtí smysla zbyl a jiní také šeredně zhynuli.“

Sigmund Korybut byl den 9. září 1827 z Valdštejna vyveden a za hranice zemské pod stráží vypraven.

Po válkách husitských usadily se na Valdštejně hordy loupežnické, jež postrachem se staly celému okolí. Aby zlému jejich řádění konec byl učiněn, spojili se páni a zemané kraje Boleslavského s Pražany, obklíčili hrad a do-

byli ho roku 1440. Ve starých letopisech koná se o tom následující zmínka:

„Léta 1440. před sv. Jakubem obehnán jest hrad Valdštejn v kraji Boleslavském pány a zemany, kdežto se byli zavřeli zlodějové a loupežníci. Pražané pak také vytrhli na pomoc jim s lidem a puškami v pátek po sv. Bartoloměji dne 26. srpna. A potom po sv. Václavu dobyli hradu.“

Po té měl Valdštejn více různých pánů, mezi nimiž kromě Jana Čapka ze Sán jmenuje se Jindřich Šoff ze Šafgoču, jenž jej roku 1449. postoupil Janu Koldovi na Náchodě spojiv se s ním proti Jiřímu Poděbradskému. O tom svědčí list Koldův ze dne 10. března 1449 psaný Oldřichovi z Hradce: „Také pane rač věděti, že jsem se spolu se Šoffem zapsal, žeť nám pomáhati má, a hradu Valdštejna, tohoť mi jest stúpil.“ Když však r. 1456. Jan Kolda zbaven byl svých hradův a ze země vypovězen, přešel Valdštejn na Krištofa Šoffa z Helfenburku a pak na konci XV. století po soudu s Anežkou ze Světic na Jindřicha z Valdštejna. Také však jmenuje se v této době Kateřina ze Štítar, jež zemřela r. 1495, paní na Valdštejně.

Na začátku XVI. století uvádí se Vojtěch z Orle, „štolmajstr“ Jeho Milosti Královské, jako držitel Valdštejna, jenž prodal jej Janu Svojanovskému z Boskovic. Tento přikoupiv ještě panství Hruboskalské a Semilské zadlužil se tak, že nucen byl postoupiti statky své četným věřitelům. V listině trhové ze dne 28. července r. 1514. uvádí se mezi jiným, že postupuje jim: „Valdštejna zámku, dvoru popllužního s popllužím a dvorů kmetcích s platem tudiž: v Zásadě dvorů kmetcích s platem a mlýn pod Chlumkem, na kterém sedí Jan mlynář; Vyskeř vsi a dvorů kmetcích s platem, což tu má a dvoru popllužního tudíž vysazeného v plat i s těmi lukami, kteréž jsou rozdány pod plat i s pastvinami pod Vyskří; v Krásnově dvora kmetcího s platem, což tu má; v Skalanech dvůr kmetcí s platem, což tu má; v Chlumu pod Vyskří dvou dvorů kmetcích s platy; v Smrčí dvoru kmetcího s platem; v Mladostově tří dvorů kmetcích s platy a všeho práva svého, kteréž má ke vsi celé, a dvorů kmetcích s platem v Nové Vsi s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky, s podacím kostelním v Vyskři, s horami,

doly, k tomu vajci, robotami, ospy, s řekou Jizerou, která jest dána pod plat, i vší zvolí, což k tomu přísluší, s plným panstvím. Item v Turnově platu ročního 33 kop grošů č., kterýž platí lidé Kundráta z Krajku a Jindřicha Šťastného a Valdštejna bez panství; v Mašově dvoru poplužního s poplužím, vysazeného v plat, v Mašově vsi celé a dvorů kmetcích s platem.“ (Desky zemské.)

R. 1543. koupil nejbohatší z věřitelů, Zikmund Smiřický ze Smiřic, všecko zastavené zboží valdštejnské a spojil je s panstvím Hruboskalským, jehož trhem nabyl od Jana z Vartemberka. R. 1582. jmenuje se Valdštejn hradem pustým. V rodině Smiřických zůstal s Hrubou Skalou až do blbého Jindřicha Jiřího ze Smiřic, jemuž poručníkem byl Albrecht z Valdštejna. Po bitvě Bělohorské byly veškeré statky Smiřických skonfiskovány a prodány Albrechtovi z Valdštejna r. 1622., po jehož smrti ukoupil je r. 1635. od královské komory Maxmilian hrabě z Valdštejna. Rod tento byl v držení Valdštejna i Hrubé Skály až do r. 1821., kdy obě panství přešla koupí od Františka Adama z Valdštejna na nynější majitele barony z Aehrenthalu.

Loučíce se s Valdštejnem neopomeňme prohlédnouti si ještě zápisní knihu zdejší, již nám úslužný hostinský ku „ctěnému podpisu“ předloží. Pobavíme se zajisté hodnou chvíli četnými charakteristickými monogramy i přerozmanitými výplody jak všední, holé prosy, tak duchaplné, květnaté poesie. Připojíme snad i my, naladěni mocným dojmem právě zažité krásy přírodní či historických obrazů dávno zašlé slávy české — upomínku vděčnou ve knihu tu.

Jako znovu obrozeni nastoupíme ruče pochod z Valdštejna k jihu po cestě Bukovinou (2) na Hrubou Skálu a z nadšených prsou derou se nám na rty krásné ty naše písně národní: „Kde domov můj?“, „Sláva ti, vlasti má!“ a jiné. A zpěvem naším rozevzučí se opeřenci lesní, zpěvem zahlaholí skaliny i bory kolem souzvučíce s námi harmonicky ve velebné hymně, jíž opěváme tu krásnou svou vlasť, tu milenou zemi Českou.

Za vrátky v plotě obory mohli bychom sice bočnou stezkou lesní (3) vlevo dostati se do „Skalního města“, my však ponechajíce si tuto krásnou partii na cestu zpáteční

ubíráme se dále cestou vozovou k Bukovině. Noha naše sice v písek se tu boří sypký, za to však již po chvíli jako na odměnu shrne vysokokmenný les zelenou oponu svou a oko naše s dychtivostí se pase na malebné scenerii, již rozvinul před námi širý kraj na severovýchodě. Vidíme tu vlnící se ňádra Českého středohoří od svatého Tábora v oblouku až po omšený Ještěd, kdežto zadu obzor uzavírají modravé kštice hor Jizerských a Krkonošských. V popředí pak za silnicí jičínsko-turnovskou mírné se zdvihá návrší s krásně zdělanými rolemi osázenými stromovím ovocným, jež rozkošným se podobají parkům, mezi nimiž tu dvorec, onde jedno neb více stavení roztomile jako bělostné labutě prokukují, tak že již toto zde rájem se býti zdá. A aby rozmanitosť kaleidoskopu toho dovršila se, ční tu pod našima nohama kostrbaté útesy nejpodivnějších skalin, jichž šíje ověsila příroda dle rozmarného vrtochu svého krásným dlouhým vlasem (Adianthum), nahá pak vráscitá přioděla bedra tu hávem žlutým neb oranžovým, onde modrým či zeleným, jak právě zbarvily je rozličné lišejníky kornaté z rodu Lecanor. Tamto zase zakrývají nahotu jich krásné listy vějířovité různých kapradin z rodu Aspidium a Pteris, chvějící se jemným vzduchu zavanutím jako ona osyka, jež sporými kořínky upnula se v závratné výši na lysé jich temeno. Ku západu šine se oko naše skoro vesměs po tmavozelené reliefové ploše, již tvoří oježené jehličím rokliny i vyvýšeniny.

Brodíme se dále pískem, nechceme-li se proplétati lesem po obou stranách, a když opět popřeje nám ustoupivší částečně les rozhledu vlevo, spatřujeme tu ve skalním městě uprostřed ohromného obelisku pískovcového Čertovu ruku (4). — Je to otisk veliké lastury z doby, kdy po utvoření se pískovce, v němž nalézáme otisky ryb skelnošupinatých z dávno vymřelého rodu Palaeoniscus *) a solného útvaru moře opět mezi Krkonošemi a Ještědem na severu a mezi Orlickými horami a Krkonošemi na východě Čech opadávalo. Tu usazovaly se totiž zase nanesené veliké vrstvy pískovce nového, již takřka třetího, v němž

*) U Podmoklic nedaleko Semil objeven zvláštní jeden druh, jemuž dáno jméno „Palaeoniscus Rohani“.

zůstaly leckde různí mořští živočiši, hlemýždi a lastury mořské, jichž zkamenělé otisky nalézáme v těchto posledních vrstvách pískovcových. Porůznu žijí dosud v moři, leč spoře. Že vsak žili tehdáž i u nás, souditi lze z toho, že v dobách těch bývalo v Čechách mnohem větší teplo než nyní, jistě alespoň takové, jaké panuje nyní v Africe severní. A na tento jeden exemplář z nich, jejž fantasie lidská, která tak ráda vše neobyčejné připisuje silám nadpřirozeným, bájí o „Čertově ruce“ přioděla *), upíráme právě zrak svůj . . .

Po několika krocích přicházíme „na můstek“ (5), kdež u lesní oplotěné školky vpravo odbočuje cesta ke Konicům (6) a z této opět vlevo k jihozápadu v důl lesním pěkným údolím Hlukem (7) k Radči (8). Chodívá se tudy, pak „Jehelním uchem“ a Nouzovem (9) k Vyskři, jehož bělostná kaplička na homolovitém vrchu čedičovém s „můstku“ pěkně se vyjímá. Kdo nelituje asi 3 kilometry cesty odtud neb z Hrubé Skály po silnici okresní na vrchol jeho, na nějž možno jako na málokterý podobný kopec v Čechách bez obtíže vystoupiti, je odměněn vskutku překrásnou vyhlídkou v šírošírý malebný kraj kolkolem.

Za zmíněnou lesní školkou docházíme v krátce Glorietu (10), vyčnívající ku východu skaliny, odkud přehlédnouti lze celé „Skalní město“ (11), obydlené ovšem jen přečetnou druží vran, jež lid zdejší originelně na „holuby pana barona“ překřtil.

Skalní město hruboskalské, jež v ničem nezadá si s pověstnými skalami Aberspašskými i Teplickými a v němž představiti si můžeme s části české i saské Švýcarsko, naplňuje nás úžasem oprávněným. Spatřujemeť zde pravý div přírodní, jehož dojem na ducha našeho těžko lze vylíčiti.

Nejrozmanitější podoby obromných skalin hledí tu v němém žasu na sebe stojíce či ležíce jedna druhé v cestě, jakoby zlostně tázaly se vespol, která které má ustoupiti. Zdá se, že smotány jsou dohromady tak, že není možno jimi proniknouti, a přece pozorujeme brzy, že vinou se útrobami jich důmyslně stezky na vše strany. Hustý les

---

*) Viz zadu!

ustupuje leckde útesům holým, přes něž hrčící potůčky křišťálové cestu si razí v zelené rokliny. Ohromné balvany, podobné nepřekonatelným hradbám, věží se tu na sebe jako by s nebe byly spadly, kdežto onde zase obelisk osamocený na tak úzkém spočívá podstavci, že zdá se nám, nejslabší že zavanutí větru smete obra toho s rachotem ve hlubinu. Jinde zříme strmá skaliska tak hladká jako led, že žádný tvor živoucí kromě opeřence na jich témě by se nedostal, kdežto tamo zase jako otevřené tlamy divých šelem zející dutiny skalní a jeskyně, jež lesním duchům a skřítkům za vhodné by sloužiti mohly obyty, zaměstnávají oko i obrazotvornosť naši.

Přemnohé z těchto skalin, mezi nimiž tu a tamo jako oasy v poušti lázeňské vytryskují prameny, charakterisují se i vlastními názvy, jako: Zkamenělá kapella, Mnich, skála Mariina, skála Adamova, Bedřich August Saský, jmenovaná již Čertova ruka, Umrlčí hlava, Dračí skály a skála Prokopova, Martinská skála, Sahara a jiné a jiné, k nimž i pověsti různé, mnohdy dosti děsné se pojí. Avšak i jeskyně zdejší rozličná nesou jména, mezi nimiž nejčastěji bývají navštěvovány jeskyně Prokopova, Majorova a jeskyně Milencův. Se všemi těmito však ještě později seznámím laskavého čtenáře, jenž by tak rád již po vykonané námaze údy své posilnil na Hrubé Skále ku výletu dalšímu.

Cesta vede nás vedlé myslivny (12) pěkným parkem, jímž možno procházkou Eliščinou (13) neb jinou lesní stezkou, ovšem oklikami, do lázní Sedmihorských neb na Hrubou Skálu se dostati. My však kráčíme dále po široké cestě Bukovinou (14), za níž nedaleko vedlé plotu obory vlevo mohli bychom přijíti jinou zase pěšinou na Mariinu skálu, s níž nejlépe lze přehlédnouti rozmanité zdejší útesy skalní. Mineme ji však rovněž nyní a vraty ve plotě obory vstoupíme opět ve vysoký les, jímž o něco dále ku západu vedlé hájenky a Drahoňovic (15) silnice okresní do Vyskře (16), na východ pak ku nedaleké již Hrubé Skále se vine.

Před touto vpravo na straně západní zdvihá se Práchovna (17), vysoká skalina lesem porostlá, na níž vedou 32 stupně. Pověst vypravuje, že Žižka tyto stupně vlastní rukou (!) do skály vytesal a z Práchovny střelbu řídil na

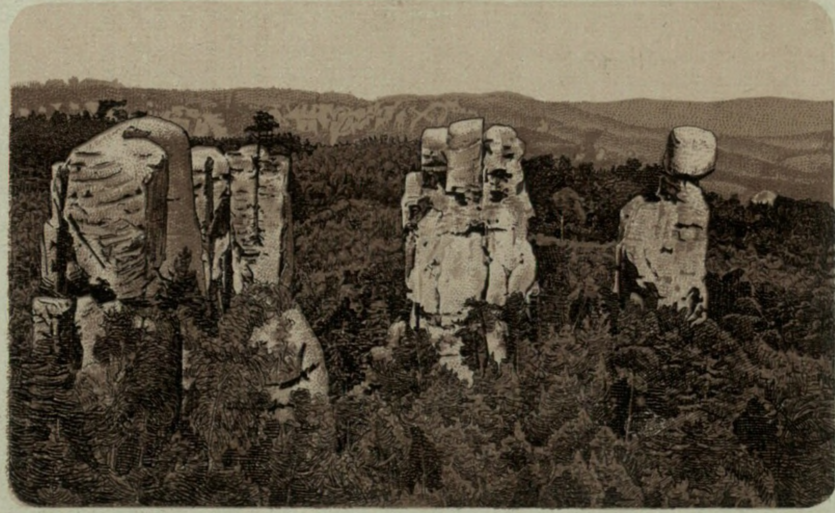
Hrubou Skálu, jež houpá se pod ní na hrudi balvanů pískovcových v paprscích slunečních.

Vrchol Práchovny jest nejvyšší bod ve blízkém okolí hruboskalském i zasluhuje již z té příčiny, by neobtěžoval si žádný tourista na něj vystoupiti. Leží tu všecka ta krása přírody, kterou jsme částečně již se byli pokochali, jako zářící drahokamy v královské koruně rozložena pod našima nohama, a odtud vlní se dál a dále na vše strany. A jelikož kromě Vyskře nestaví se zde pohledu našemu na žádné straně překážka v cestu, rozšiřuje se obzor ten do nedozírna daleka.

Hlavně obzor západní a jižní, jenž dosud zastřen byl oku našemu, budí nyní pozornosť naši. Táhne se tamo za zmíněným homolovitým Vyskřem od Ještědu k jihu nepřetržitá řada modravých hor jako nezdolná falanx obrněných rytířů středověkých, nad něž obrům podobně hlavy své zdvihají Rálsko a Bezděz tak vysoko, že zdá se, jakoby s modravou se snoubily oblohou. V popředí poslednějšího z doliny jizerské vstává Mnišský vrch čili Mužský, od něhož na východ poblíž dlouhého Žďáru táhnou se romanticky rozložené kolmé stěny Příhrazských skal, jež pro svou pěknou polohu by zasluhovaly, by více než dosud bylo si jich všímáno. Od nich k východu z rámce zeleně lesní přívětivě jako zámeček vyzírá myslivna „Belle-vue“, jíž dobře sluší jméno „pěkné vyhlídky“. Pod ní vine se na jih silnice od Turnova přes Všeň, Žďár a Žehrov, a odtud hustým lesem ku Kosti a Sobotce.

Od Belle-vue ku straně východní valí se zalesněné, tu a tamo roklinami zryté pohoří jako ty zčeřené vlny potoka Žehrovského, jenž podél pohoří toho brázdí dolinu žehrovskou, pěkné údolí vyskeřské, lažanské a podsemínské až ke Troskám. Zde staví se oko na chvíli u šedého toho pomníku a noří se v doby dávno minulé.

Na dvou ohromných pilířích čedičových, jež hrozivě na na nás hledí, vystaven byl pevný druhdy hrad Trosky. Ač tisíciletí již převalila se přes hlavy jich, přece zdá se nám, že ohromné ty čedičové balvany teprv nedávno kůru zemskou protrhly; nezměnilyť se ve své podstatě, ač přepevný na nich hrad již mnohou vzal pokázu. Tento sestával ze

KOČIČÍ HLAVA.

dvou částí. Východní slove dosud Panna, jelikož prý nikdy nepřítelem nebyla dobyta, západní pak Bába, jako protiva její. Lid vypravuje si také o dvou sestrách, jež rozdělily se o oba díly hradu, aby zcela odloučeně od sebe žíti mohly; nenáviděly se prý vespol, poněvadž jedna katolického, druhá husitského byla vyznání, a kdykoliv prý se proti sobě v oknech spatřily, ne příliš sestersky se pozdravovaly.

Obě části hradní spojovaly dva dvory, z nichž velmi silná zeď, již odtud dobře viděti lze, dosud se zachovala. Hlavní stavení nacházela se na straně severní, kdež i hlavní vchod se spatřuje. Pohlížíme-li z nádvoří do nebetyčné výše na Pannu i Bábu, jsme bezděky uchváceni bázní i úctou zároveň před tvůrčím duchem a železnou vytrvalostí, s jakou předkové naši největší překážky uměli odstraňovati; neboť málo jen najdeme hradů, jež by co do smělosti stavby mohly se měřiti s Troskami. Na Pannu možno po točitých schodech v kulaté věži, již Alois rytíř z Aehrenthalu dal přistavěti, asi do dvou třetin vystoupiti, i otvírá se odtud rozkošná vyhlídka přes poblízké pahorky na všecky strany, zvláště na vábné Prachovské skály u Jičína a pěknou krajinu od Mladějova ku Sobotce, Humprechtu a Kosti.

Mnohý průvodce zrazuje vystoupení na zříceninu jako velmi nebezpečné; než toto není docela obtížné, a krásný výhled za malou námahu úplně odměňuje touristu. Partii na Trosky lze tomu, kdo dává přednosť cestování pěšky, ze Hrubé Skály tam i zpět pohodlně za 3 hodiny vykonati.

Pod hradem rozkládají se osady Troskovice, Tachov a na úpatí kopce při silnici turnovsko-jičínské Ktova. Asi půl hodiny odtud na jihovýchod leží rovněž při silnici obec Oujezd Skalský s pěkným dvorcem, ve kterém roku 1813. obědval rakouský císař František I. krátce před vypuknutím války s Napoleonem Bonapartem I.

Po té prochází silnice zmíněná vískou Čimyšlí, která ještě za časů, kdy Albrecht z Valdštejna držitelem Hrubé Skály se zval, byla městečkem, jež ve válce třicítileté lehlo popelem. Hned za ní nalézá se osada Libuň, působiště výše zmíněného vikáře a děkana Antonína Marka, se staro-

bylým již ve XIV. století připomínaným kostelem; odtud přišli bychom pohodlně za hodinu do Jičína.

Dějepisně zjištěno není, kdy a od koho Trosky vystaveny byly. Dle mincí zde nalezených lze souditi, že již ve XIII. věku za panování Václava II. hrad zde stál. První jeho známí držitelé byli páni z Vartenberka a Kosti, od nichž r. 1350. koupí přešly na Ottu z Bergova; po něm je zdědil jeho syn taktéž Otta. Za tohoto přepadl r. 1439. loupeživý rytíř Šoff ze Šafgoču Trosky, dobyl jich a sám se zde usadil učiniv hrad sídlem loupežnickým. Rota jeho postrachem byla celé krajině až do roku 1444., kdy žoldnéři žitavští a zhořelečtí, jak vypravují staří letopisové, „porazili tovaryše Šoffovy z Trosek, ježto brali v jich krajinách, 18 jich zbili a 44 jich zvěsili v Gerlici“.

Bratr Ottův prodal Trosky pánům Zajícům z Hasenburka. Když pak se r. 1466. ještě s jinými šlechtici proti Jiřímu Poděbradskému vzbouřili, oblehl tento roku 1469. Trosky i Hrubou Skálu, kteréž oba hrady Vilému Zajícovi z Hasenburka tehdáž náležely, dobyl jich a pobořil je. Vilém však podrobil se králi, jenž odpustil mu a statky mu ponechal.

Trosky byly opraveny a r. 1490. koupil je Jan ze Šellenberka z rodiny Buzů v Táborsku, po jehož smrti dědictvím přešly na jeho syna Jindřicha. Ten zastavil je Janu z Biberštejna a na Friedlandě r. 1552.

Dalším držitelem Trosek nalézáme Krištofa z Lobkovic a r. 1659. Jindřicha Smiřického ze Smiřic, od kteréž doby nepřetržitě již splývají dějiny jejich s dějinami Hrubé Skály.

Ve válce třicítileté byly Trosky osazeny Švédy pod generalem Bannerem, kteří činili odtud loupeživé výpady daleko kolem. Teprv r. 1646. byly vojskem rakouským obleženy, dobyty a rozmeteny. Od té doby zůstaly již ssutinou; neboť pozbyly své důležitosti. Nyní pak stojí zde zříceniny ty jako šedé pomníky oněch dob neblahých, kdy držitelům hradu pevnou rukou hájiti bylo statku i hrdel svých oproti silnějšímu nepříteli. Zacházejí však a zajdou během času úplné pomníky ty tvůrčí síly lidské, kdežto sloupy čedičové, na nichž zbudovány byly, obrovským se podobajíce oltářům přetrvají věky. Ty starší jsou než veškeré pyramidy věku starého, pevnější, divuplnější a úchvatnější než veškeré

výtvory umění lidské. Jsou to také pomníky, ale docela jiného druhu, jiné vznešenosti než pomníky lidské. Ty nutí nás, že v duchu se pokorně koříme Tomu, na Nějž nás upomínají, Jemuž věčnou hlásají slávu — Tvůrci světa!

Pod Práchovnou k jihu nalézá se místo věčného odpočinku, hřbitov hruboskalský Markyta (18), jenž překvapuje nás tím více zde, an místo zdí lemem jest mu tichý les rozprostírající větve své jako ku požehnání a ochraně nad rovy zemřelých, jichž duše v korunách stromů šepotají si zde tak často tajemným větérku šelestěním snad o přestálých strastech i slastech budoucích.

Od Markyty k jihovýchodu vede cesta vozová na Trosky (19) vedlé dvora Hruboskalského (20). Dolů pak odtud ku východu krouží se dosti strmá, již výše označená silnice okresní (21), pod níž k jihu v rokli pod dvorem Hruboskalským prýští silný pramen, Jeseník (22) zvaný. Silnice sestupuje k Podskalí (23) a odtud vedlé pivováru k osadě Doubravici (24), před níž na straně severní nalézá se zdravý pramen železitý (25). Za Doubravicí připojuje se silnice hruboskalsko-vyskeřská „u Zavadilky“ k silnici jičínsko-turnovské (26).

My kráčíme od Markyty po silnici stinným lesem ke Hrubé Skále, jež stromovím k nám prokmitá. Vpravo se silnice možno odtud kratší lesní pěšinou (27) sejíti do Podskalí. Avšak tu již jsme na Hrubé Skále (28).

Široké prostranství před zámkem, na němž stojí pěkný kostel zasvěcený sv. Josefu, ozývá se o pouti Sv.-Josefské za počasí příznivého hlaholem tisícerých blízkých i vzdálených poutníků, kteří první tento jarní svátek ve volné, z dlouhého spánku zimního se probouzející přírodě stráviti neopomíjejí. Mnoho podobného má v sobě pouť tato s pražskou fidlovačkou.

Zmíněný kostel vystavěti dal r. 1812. c. k. generalmajor Karel Jan hrabě z Valdštejna a Vartenberka, jenž zde také uložen k tichému spánku ve hrobku do skály vytesanou na levé straně oltáře. Svědčiť o tom mramorová deska, na níž čísti lze nápis:

Památce

KARLA JOSEFA HRABĚTE WALDSTEINA WARTEMBERGA,

C. K. KOMORNÍKA a GENERALOWA MAJORA.

Co křesťan, lidumil a wlastenec
skončil on neuhonný žiwot
swůg w sedesáti
letém wěku dne 17. Března 1814.

Popel geho odpočíweg w pokogi
w tomto od něho wzdě-
laném chrámu.
Tu památku bratrská láska
gemu postawila. 1815.

Vedlé kostela na straně západní nalézá se fara a za tou panská kovárna, ku straně východní pak na srázném, skoro 75 metrů vysokém obelisku pískovcovém imposantně a hrdě v modravý ether pne čelo své zámek Hruboskalský, jenž čestné zaujímá místo mezi šlechtickými sídly českými.

Do zámku vchází se po dvou kamenných mostech. První, zdobený sochami sv. Floriana a sv. Vavřince, vede vysokou branou do prvního dvora, jenž druhdy předhradím býval. Je-li tato brána zavřena, marně by se kdo pokoušel dostati se do hradu neb z hradu ven, any strmé kolkolem útesy skalní veškerou chuť k tomu by mu zajisté odebraly. A přece pokusil se r. 1842. vězněný zde jeden poddaný, jenž proti vrchnosti lid pobuřoval, o útěk z předhradí. Avšak zle se mu povedlo; neboť porouchav se pádem s vysoké skaliny, zemřel v několika hodinách. Podobně chtěli odtud vyváznouti později dva zločinci, z nichž jednomu se vskutku útěk podařil, kdežto druhý polámav si při skoku údy opět byl lapen.

Po levé straně brány nalézá se do pravého úhlu postavený jednopatrový dům, kdež ve přízemí nalézají se místnosti pro zásoby obroku a pro koňské náčiní, hořejší pak poschodí jako byty vrchnostenského správce a podkoního slouží.

Vpravo zdobí vysokou táhlou skalinu, jež rovněž druhdy předhradí tvořila, dle vkusu francouzského zařízená pěkná

zahrada, nenepodobná pověstným visutým zahradám babylonským.

Na předhradí tomto stávalo zajisté druhdy více budov, jak o tom rozličné svědčí známky, i bylo také rozsáhlejší, any budovy až k okrajům kolmých stěn se táhly. Když však roku 1804. popelem lehly, nebylo pomýšleno více na jich zbudování, nýbrž postaven zde jen výše jmenovaný dům jednopatrový.

Přes hlubokou propasť vede odtud most druhý do vlastního zámku. O hradě někdejším nemožno zde ovšem více mluviti; neboť přestavěn byv po velikém ohni r. 1810., jímž ku nemalé škodě i archiv zdejší za své vzal, ve slohu moderním anticko-gotickém, nezanechal po sobě žádných značnějších stop.

Co do základu měl hrad, jako vůbec většina hradů ze XIII. a XIV. století, podobu podkovy čili spíše lichoběžníka, jež za základ slouží i zámku nynějšímu, v jehož zdech leckde ještě nacházejí se zazděné zbytky staviva staršího. Avšak i tyto poukazují na pozdější již dobu staveb gotických za krále českého Vladislava.

Podzemí chová mohutné sklepy a kromě těchto pověstné hluboko ve skále vytesané „panenské vězení“, ve kterém, jak vypráví pověsť, kolem r. 1204. tehdejší majitel Hrubé Skály, Beneš Heřmanův, svou dceru dal zazditi proto, že se zamilovala do Vojmila, syna jeho úhlavního nepřítele Věslava, rytíře na Zbirohu u Malé Skály. Ale Vojmil vniknuv s nadlidskou námahou tvrdou skálou do vězení osvobodil svou milenku z děsného skalního hrobu, načež Beneš se s otcem jeho smířil a ke sňatku milenců svolil. *)

Nejstarší a nejpamátnější část zámecká, která od portálu vlevo, totiž na severu je vystavena, pochází z doby, kdy Albrecht z Valdštejna držitelem Hrubé Skály se zval. Upomíná na to chodba Valdštejnova, jíž vchází se do tohoto křídla zámeckého, krásnou sloupovou gallerií zdobeného.

Točité schody vedou odtud do hořejšího poschodí, kde nalézá se někdejší rytířská síň s podobiznami pánův a paní z rodu Valdštejnů, mezi nimiž na nás majestátně zírá obraz

*) Viz „Panenské vězení“ na Hrubé Skále zadu.

slavného druhdy vévody Friedlandského v životní velikosti, pak Adama z Valdštejna, nejvyššího purkrabí pražského.

S oken rytířské síně zažiti lze krásného výhledu na nakupené kolem skaliny a přes vábné údolí Libuňky v dálný obzor.

Právě pod rytířskou síní nalézá se ve hlubokém lůně skalním výše zmíněné panenské vězení, do něhož vchází se dveřmi v přízemí. Ve dlouhé dolů k němu mnohými zátočkami vedoucí chodbě panuje neproniknutelná tma, takže jest chodci opatřiti se nějakým světlem; leč místo toto je tak strašné, že každý návštěvník jak možno rychle z něho prchá, aby opět zříti mohl blahočinné světlo denní.

Na severním konci chodby Valdštejnovy vypíná se kulatá vížka vroubená zábradlím; vedlé ní na vyčnívající skále jako ve vzduchu se vznáší krásná oranžerie, s níž přehlednouti lze vábný kraj severní až po hory Krkonošské.

Vysokým portálem přicházíme do druhého dvora, kde vpravo se prostírá jižní křídlo zámecké. Toto byvši r. 1860. úplně nově přestavěno, nemá nyní nic starožitného ve svém zevnějšku; nalézá se v něm panský byt s několika pokoji. V rohovém saloně prvního poschodí na straně jihovýchodní spatřiti lze na jižní stěně malbu freskovou, jež prý představuje porážku Sasíků Benešem Heřmanovem. Jako severní uzavírá i tuto jižní část zámeckou kulatá vížka. Nad oběma zámeckými křídly pne se vysoká věž čtverhranná se zámeckými hodinami, takže celek tvoří opravdu pohled velmi imposantní. Samo sebou se rozumí, že s věže hlavní, která kolem do kola opatřena je otevřenou gallerií, naskytá se velkolepý rozhled po celém dalekém okolí.

Jako Bezděz a Přimda, byla i Hrubá Skála původně hradem královským, na němž župané turnovští sídleli; leč dějiny o jejím původu v mlhu se halí hustou. Zpráv určitějších čerpati lze teprv ze století dvanáctého, kdy v druhé jeho polovině Heřman z Markvartic držitelem Hrubé Skály se objevuje. Po něm zdědil ji syn jeho Beneš Heřmanův, jejž Králodvorský rukopis jako slavného vítěze nad Sasíky opěvuje. Míšenský markrabě Dětřich totiž, aby se pomstil Přemyslovi Otakaru I., že zapudil od sebe sestru jeho Adletu, vyslal r. 1203. přes Zhořelecké hory Němce Sasíky do země

České, z níž Přemysl Otakar I. právě byl vzdálen. Ale zle se jim povedlo; neboť Beneš Heřmanův porazil je pomocí lidu selského, cepy a kosami ozbrojeného, pod Hrubou Skalou tak na hlavu, že málo jich zpět do vlasti se vrátilo. Tuto událost líčí následující staročeská píseň, v Královédvorském rukopise zachovaná:

Staročesky:

Aj ty slunce, aj slunéčko,
ty-li jsi žalostivo?
Čemu ty svietíš na ny,
na biedné ludi?

Kdě jest kněz, kde lud náš branný?
K Otě daleko zajel!
Kto ny vrahóm vytrže,
sirá vlastice?!

Dlúhým tahem Němci tahú,
a sú Němci Sasíci,
ot Zhořelských dřevných hor
v naše krajiny.

Dajte, nebožátka, dajte
striebro, zlato, zbožice;
paky vám vyžehajú
dvory, chyžice!

A vsiecko nám vyžehachu,
striebro, zlato pobrachu,
hovědce otehnachu;
dále k Troskám jdú.

Netužte, kmetié, netužte:
již vám travička vstává,
tako dlúho stúpaná
cuziem kopytem.

Víte věnce z polských květóv
svému vyprostiteliu!
Osenie sě zelená,
proměnie se vsie.

Ruče se (vsie) proměníše.
Ajta! Beneš Hermanóv
tajno lud v hromadu zve
protiv Sasikóm.

V nové češtině:

Aj, ty slunce, aj slunéčko,
ty-li jsi žalostivo?
K čemu ty svítíš na nás,
na bídné lidi?

Kde jest kníže, kde lid náš branný?
K Otě daleko zajel.
Kdo nás nepřátelům vytrhne,
sirá vlasti?!

Dlouhým tahem Němci táhnou,
a jsou Němci Sasíci,
od Zhořelských lesních hor
v naše krajiny.

Dejte, ubožátka, dejte
stříbro, zlato, zboží,
pak vám vyžehají
dvory, chyžice.

A všecko nám vyžehali,
stříbro, zlato pobrali,
hovádka nám odehnali,
dále k Troskám jdou.

Nenaříkejte, rolníci, nenaříkejte,
již vám travička vstává,
tak dlouho stoupaná
cizím kopytem.

Vijte věnce z polních květův
svému vyprostiteli,
osení se zelená,
promění se vše.

Rychle se vše proměnilo.
Ajta! Beneš Heřmanův
tajně lid v hromadu zve
proti Sasíkům.

Shlučiechu se kmetští ludě
v lesě pod Hrubú Skalú,
vsiak za oružie jme cep
protivo vrahóm.

Beneš, Beneš v předu jede,
za niem ves lud drážlivý.
Pomstu, pomstu! - volá - vsěm
Sasóm plenúcím!

Srazisté tu obě straně,
jakžby les v les sě valil;
jak blesk hroma po nebi,
tako blesk mečev.

Rozléha sě po úvalěch
ot skalnatých hor
tu ráz kyjev, tu mečev,
jak kot vetchých dřev.

Obráti se Beneš vzhóru,
kynu mečem na pravo:
tamo sě síla hrnu;
kynu na levo:

I v levo búřiše síla.
Ot zad na skalnatý lom,
i z loma vsie kamenie
na Němce vrhú.

Jde pótka z chluma v rovňu;
i by Němcem úpěti,
i by Němcem prnúti
i pobitie jim!

Shlukli se selští lidé
v lese pod Hrubou Skalou,
každý za zbraň jme cep
proti nepřátelům.

Beneš, Beneš v předu jede,
za ním všechen lid rozdrážděný.
Pomstu, pomstu! - volá - všem
Sasům plenícím!

Srazili se obě strany,
jakž by les v les se valil;
jak blesk hromu po nebi,
tako blesk mečův.

Rozléhal se po úvalech
od skalnatých hor
tu ráz kyjův, tu mečův,
jak kácení starých stromů.

Obrátil se Beneš vzhůru,
kynul mečem na pravo;
tam se síla hrnula;
kynul na levo:

I v levo bouřila se síla.
Od zad na skalnatý lom
i z lomu vše kamení
na Němce vrhli.

Šla půtka s chlumu v roveň
i bylo Němcům úpěti,
i bylo Němcům prchati,
i bylo jim pobití!

Jak dlouho potomci Benešovi Hrubou Skálu v držení měli, není na jisto postaveno; ale za krále Václava II. obdržel ji Jindřich ze Bzova v léno, na počátku pak XIV. století páni z Vartenberka ji drželi a to r. 1325. Jan Benedikt z Vartenberka, načež přešla okolo r. 1350. na Hynka z Valdštejna sňatkem s Annou z Vartenberka.

Na počátku XV. století nalézáme Jana z Jenštejna, seděním na Starých Hradech a Bradleci, držitelem Hrubé Skály a r. 1432. jeho syna Vaňka z Jenštejna, načež přešla trhem kolem r. 1466. na pány Zajíce z Hasenburka.

Balbín vypravuje ve své kronice, že ve válkách husitských r. 1424. obléhal Žižka Hrubou Skálu, nemoh ji však

SKALNÍ PANORAMA.

dobyti odtáhl prý se slovy hněvivými: „Skála patří čertu!"

Když r. 1466. pánové z Hasenburka proti králi Jiřímu Poděbradskému se vzbouřili, oblehl tento r. 1469. Hrubou Skálu a pobořil ji. Byla však opět obnovena a r. 1496. zdědil ji Jindřich z Valdštejna a po něm Karel z Valdštejna. Od tohoto ukoupil ji r. 1538. Jan z Vartenberka, seděním na Zvířeticích, nejvyšší purkrabí pražský, avšak již po dvou létech přešla dědictvím na jeho syna Adama z Vartenberka a pak na Karla z Vartenberka, syna z třetího manželství, jenž kolem r. 1540. zemřel *).

Na konci XVI. století objevuje se držitelem Hrubé Skály Zikmund Smiřický ze Smiřic, jenž ji od Jana Jiřího z Vartenberka, staršího syna Karlova, ukoupil a s Valdštejnem spojil; roku pak 1608. syn tohoto Jaroslav. Když tento bezdětek zemřel, přešla Hrubá Skála na jeho strýce Albrechta Václava Smiřického. Tento zemřel však svoboden r. 1614. a tu zdědil Hrubou Skálu jeho bratr Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic, jenž při vzbouření se stavů protestantských oproti králi Matyášovi r. 1617. jako horlivý utrakvista jedním ze 30 direktorů zemských se stal. I tento zemřel však ještě téhož roku v Praze.

Z nejbohatšího druhdy rodu Smiřických zbyl jen nejmladší bratr Jindřich Jiří, nad nímž, an za blbého byl prohlášen, v poručnictví se uvázal vévoda friedlandský Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna. Tomuto, když po bitvě bělohorské všecky statky Smiřických královskou komorou byly skonfiskovány, prodána byla Hrubá Skála za 103.803 kopy grošů r. 1622. Když však r. 1634. Albrecht z Valdštejna v Chebu byl zavražděn, připadla Hrubá Skála opět královské komoře, od níž r. 1635. v držení ji obdržel Maxmilian hrabě z Valdštejna.

Ve válce 30tileté osadili Hrubou Skálu Švédové, kteří dne 30. října r. 1645. se 300 koni podnikli loupeživý tah přes Český Dub, Turnov a Libuň až v okolí jičínské. V Miličevsi zajali v noci jezovitského prokurátora Jana Laub-

---

*) Rodinná hrobka v Turnově kryje tělesné ostatky všech těchto pánů z Vartenberka.

ského, odvlekli ho do Jičína a zde uvrhli do vězení, v němž již jeho dva spolubratři, Fabian Ruda a Felix Kadlínský se nalézali. Chtěli-li dosíci svobody, bylo jim ještě téže noci zaplatiti značné výkupné. Přátelé jejich sběhali všecky známé měšťany a sehnali 300 říšských tolarů na jejich vyprostění. Poněvadž to však daleko nestačovalo, žádali Švédové zbytek výkupného výpalnými listy v určité lhůtě splatnými a odtáhli z Jičína k Turnovu. Na této zpáteční cestě vrazili na Hrubou Skálu a našedše ji opuštěnou osadili ji. Poněvadž poloha její zdála se jim býti velmi důležita, zanechali zde generala Lattermanna s četnou posádkou, aby odtud zbývající výkupné na jičínských jezovitech vymáhal. Tito spoléhajíce na pomoc císařského vojska váhali s placením zbytku výkupného a otáleli stále s vyrovnáním listů výpalných, až Švédové větříce zrádu uzavřeli pomstiti se na duchovních otcích.

Náhle přepadl číhající Lattermann jezovitům patřící mlýn v Hořešově, spálil ho a vyplenil. Od toho dne zabíhali loupežící Švédové až k Miličevsi, Kopidlnu a Hořicům. Při blížení se vojska císařského ustoupili sice vždy rychle do pevného sídla svého na Hrubé Skále; přece však trvalo zhoubné řádění jejich skoro půl roku, a neminul den, aby v okolí buď vesnice neb samota nějaká nebyla padla za oběť plamenům. Tak stala se Hrubá Skala hnízdem loupežnickým, jehož posádka byla pravou metlou celému okolí.

Jičínští jezovité, kteří na nedobytném hradě Velíši bezpečí hledali, obrátili se konečně s prosbou ku vojenskému velitelství ve Hradci Králové a docílili toho, že na jaře r. 1646. oddělení císařského vojska pod Hrubou Skálu přitrhlo a ji oblehlo. Lattermann bránil se sice statečně proti mnohem silnějšímu nepříteli; ale když neviděl nikde záchrany ani pomoci, dal se dne 22. března téhož roku se svou četou v zajetí, načež za velikého jásotu okolního obyvatelstva, které nyní opět bezpečně mohlo pole svá zdělávati, pod stráží byl odvezen do Jičína a odtud do Hradce Králové.

Při tehdejším obléhání Hrubé Skály zničeny byly starobylé bašty hradní; a když nad to ještě, jak svrchu bylo praveno, r. 1804. veliký zde požár nenadále vznikl, padly

rozpoutanému živlu i zbytky slavného a pevného druhdy hradu v oběť.

Hrabata z Valdštejna byla téměř dvě století v držení Hrubé Skály, až ji František Adam z Valdštejna r. 1821 na Antonína Lexu rytíře z Aehrenthalu odprodal, v jehož rodině, povýšené později ve stav baronský, dosud trvá.

Veliký to zajisté kus dějin českých pojí se k místu, po němž kráčí tu noha naše, ač stopy jich většinou již setřela vše staré ničící moderní civilisace. Tak alespoň našeptávají nám myšlénky naše, když od zámku zabočujeme ku pohodlně i vkusně zařízené restauraci Šteklově, jež na prostranství před zámkem ku straně jižní proti kostelu jest vystavěna.

A jsme jí velice povděčni. Vždyť žaludek náš zcela prosaicky hlásí se již opravdu ku svému právu, a i nohy naše skoro neskromně vypovídají nám služby své.

Majitel, sládek Karel Štekl, nešetřil žádných obětí, aby úplným přestavěním někdejší lesní hospodu v elegantní restauraci a v novější době přístavbou jednopatrového domu s úpravnými byty a lázněmi, jakož i zřízením hluboké skalní studně, jež výbornou vodou železitou se vyznamenává, zároveň ve příjemný a útulný pensionat přeměnil.

Restaurace tato s několika pěknými dle moderního vkusu zařízenými pokoji hostinskými, s nichž stkvělý se rozvírá výhled do šíré dáli, hodí se výborně zvláště oněm touristům, kteří konati chtějí další partie ve zdejší krajině; neboť jsou odtud stále v nejsnazším spojení s blízkým i vzdálenějším nevyrovnaně krásným okolím.

Vedlé restaurace ku straně východní nalézá se na rovném skalním výběžku ve veliké výši pěkná zahrádka, kde ve stínu listnatých stromů je velmi příjemný pobyt; ale neslouží jen k pohově, nýbrž skýtá také neočekávané vyhlídky v daleký obzor jihovýchodní.

Opřeni o železné na okraji zahrádky pořízené zábradlí hledíme dolů v ohromnou hlubinu s rozrytými balvany skalními, jichž obrovské údy obepínají vysoké buky, sosny a smrky svými silnými kořeny. Velmi pěkně odráží se zelené listí bukové od tmavého jehličí sosen a smrků, přes jichž zježené kštice šine se zrak náš v daleký obzor k omšenému,

různými drahokamy bohatému Kozákovu, za nímž majestátně se pnou mlhou obestřené hvozdy krkonošské. Na východě zříme olesněný sv. Tábor, za ním šedé zříceniny hradů Kumburku a Bradlce, dále pak vpravo pahorkatinu jičínskou, z níž u Kartouz-Valdic se zdvihá kuželovitý kopec Zebín s kapličkou sv. Majdaleny. Na nedalekých protějších rozvalinách Trosek rozeznáváme dalekohledem skoro každou vrásku, již neuprosný zub času v čela Báby i Panny nemilosrdně vryl, a z nichž nyní občas kavka nebo divoký holub učinivše je svými pelechy do povětří se vznášejí. A jako bohatým rámcem jim jsou tmavé bory hruboskalské.

Krásný je tento obrázek ku večeru, když paprsky zapadajícího slunce v nachový jej odívají průsvitný závoj. Viděli jsme jej snad již mnohokráte, a přece stále novým a novým nás vábí půvabem. Ještě poslední jeden paprslek jako úkradem políbil čelo Panny, a šero rozestírá temný svůj háv po nivách i horách, vrhajíc dlouhé černé stíny po zemi i po stolech. Avšak již rozžehuje se světlo, a my povečeříme snad ještě pod šírým nebem, po němž tamo za Kozákovem již stříbrovlasý veterán na noční se chystá pouť. Tak starý je již a přece jasné jeho oko jako oko rybí s nedozírné dálky bystře nám prohlíží talíře, na nichž, bohu díky, tak úpravná jsou jídla, že není se nám báti sebe přísnější jeho kritiky. Pluje výše a výše na lodi stříbrné, jejíž záře po celé již rozlévá krajině světlo magické, jež kouzlem prazvláštním plní nám hruď. Jako šíky rytířů z dob dávno minulých stojí tu hustě vedle sebe titanské kmeny před námi, jako by na povel čekaly k bitvě líté s nepřítelem vlasti milené, a mimoděk tane nám na mysli doba Beneše Heřmanova.

Avšak hodinky upomínají nás, že již čas k návratu. A ač restaurateur nerad to vidí, když mu hosté brzy odcházejí, i my, jimž zde tak příjemně čas ubíhá, neradi opouštíme milou zábavu, přece zdviháme se ku zpátečnímu pochodu, chceme li ještě některé partie „Skalního města“ a lázně Sedmihorské navštíviti a při tom s večerem zpět do Turnova doraziti.

Sestupujeme pověstnou „Myší děrou“ (29), jež mezi farou a panskou kovárnou skalinami v důl se vine. Tato na ně-

kterých místech tak jest úzka, že není možno dvěma osobám vedlé sebe jíti, nahoře pak k sobě se pojící balvany leckde ani svitu denního nepropouštějí, takže šero zde panuje temné. I vzduch následkem toho je zde vlhký a i uprostřed parného léta citlivě chladný, takže, hlavně útlým dámám, radno zde v teplý se zabaliti šátek, by rýmy neb katarhu si neulovily majíce vykonati obtížnou tu cestu po 116 stupních ve skálu vytesaných. Romantická je v každém ohledu tato cesta, avšak přes to možno tomu, kdo náchylným je k nastuzení, vyhnouti se jí; neboť za kovárnou ku straně severní vede se silnice lesem v důl příjemná, pískem posypaná stezka, zvaná „panská procházka“ (30), jež vpravo zabíhajíc, ku východu myší díry v části dolejší nás dovede.

Sejdouce dolů navštívíme „jeskyni Milenců̊v“ (31), k níž vlevo pohodlná cesta vede; odtud kráčíme opět zpět „cestou pod zámkem“ (32), z níž s úžasem oprávněným hledíme v závratnou výši, kde jako hnízdo orlí se vznáší na výběžku skalním rozkošný zámek, jehož síně jsme nedávno opustili. Asi v polovině této závratné výše pozorovati lze ve skále dva temné zející otvory, kudy prý, jak výše podotknuto, Vojmil vysvobodil milenku svou z vězení panenského. O něco dále prýští křišťálový pramen Souseda (33), za nímž nalézá se vodárna (34) s rybníčkem, odkud v ohromnou výši voda se vede do zámku tlakostrojem. Zde odděluje se vpravo cesta do Podskalí. My však odbočíme vlevo na silnici sedmihorskou (35), jež lesem se vine do lázní Sedmihorských. A tu již čarovné nás začína provázeti po obou stranách bludiště skalin, jimž dle fantastických podob různá jsou dána jména.

Hned vlevo trčí vzhůru vedlé sebe jako věže tři pilíře do oblak, jimž lid okolní přezděl „Dračí skály“ (36), vyšperkovav je zároveň pověstí vhodnou: Před dávnými časy uhnízdil se na nedostupných temenech těchto skal párek dravých supů, kteří postrachem se stali celému okolí; neboť prý ani malé dítky před nimi jisty nebyly, ku jich pak zahubení na neschůdné skaliny nikdo odvážiti se nechtěl. Tu uvolil prý se k smrti odsouzený na Hrubé Skále vězeň, že za cenu své svobody zbaviti chce krajinu krvelačných dravců̊v. Když mu tato byla hradním pánem slíbena, slezl

s nebezpečím života pomocí ve skály vražených dřev temena skalin těch a zničil ve hnízdě mláďata i ku jich ochraně přiletěvší staré supy. Několik dřev, žebříku podobných, zříti lze dosud jako upomínku na tuto událosť mezi skalami ve výši. Lid přeměnil však později supy ve draky a skaliny ty nazval „Dračí skály“.

Po několika krocích přicházíme ku Prokopově jeskyni, v níž nalézá se socha sv. Prokopa, jež dává celé skále, vedlé samé silnice vlevo se zdvihající, jméno skála Prokopova (37). Naproti této přes silnici ze zeleně lesní k nám prokmitá „Martinská stěna“ (38), za níž vzhůru trčí „skála Adamova“ (39). Tu však již zase o něco dále za touto „Bedřich August Saský“ (40) neohrožené se dívá ve vyhaslé důlky oční svého protějšku, kostrbaté „Umrlčí hlavy“ (41), jež opět vlevo za silnicí jest umístěna.

Prvější z těchto dvou nazvána tak byla Aloisem rytířem z Aehrenthalu, poněvadž upomíná svým zevnějškem na poprsí krále saského Bedřicha Augusta, jak raženo je na saských tolarech.

V Umrlčí hlavu a skálu Adamovu dal hrabě Adam Vratislav, od něhož také poslednější jméno své vzala, vytesati stupně, po nichž možno dostoupiti jich temen, s nichž každého jinou část obrazu utěšených partií zdejších lze přehlédnouti.

Za Umrlčí hlavou, již možno i lesem po stezce obejíti, vede ze silnice jedna lesní pěšina vpravo k Doubravici druhá pak vlevo na západ ku holým několika skaliskům zvaným „Sahara“ (42). Od této přijdeme po stezce, již leckde i stupně ku pohodlnější chůzi ve skály vtesané nahrazují, na výše již zmíněnou „Mariinu skálu“ (43), pojmenovanou tak ku cti Její Exc. paní Marie baronky z Aehrenthalu, jejíž zamilovanou byla vyhlídkou.

A vskutku nenalezneme snad krásnějšího místa v celém tom labyrintu skalním, táhnoucím se od Hrubé Skály až po Valdštejn, odkud bychom nabyli pohledu tak vzácného zejména na blízký terrain, jako se skály Mariiny. Stkvěle korunována jest nepatrná námaha naše, již přinášíme jí v oběť zacházejíce si trochu na cestě, bychom na ni vystoupili.

Jest to rozsáhlý plochý výběžek vysokého skaliska, ohraženého kolem zábradlím a opatřeného sedadly ku pohově unaveného chodce. — S rozkoší těká odtud oko naše po netušeně krásném obraze, rozprostřeném tu před námi. U nohou spočívá nám nesčetné množství fantastických skalin, jež tu jako barykády se věží nastavené proti nepříteli zhoubnému, jenž spáry své mološské vztahuje z krajů zakrkonošských dychtivě po tomto Českém ráji, kdežto onde zase porůznu jednotliví spočívají šedí obři v náruči lesní zeleně, jako by po boji s lítým tím nepřítelem únavu svou hojili v její stínu. Tu zase škaredě zejí na nás pitvorné jeskyně a sluje, tak že s bázní skoro od nich odvracíme se, by nepohltily nás v široké své tmavé jícny zkamenělé ty obrovské nestvůry, v něž obrazotvornost naše vlévá ruch života. A křížem krážem vine se ve zkamenělé té vřavě množství cestiček širších i užších, takže bychom potřebovali klubka Ariadnina, abychom se z nich vymotali. A okrajem nevyslovitelně půvabným jest této směsici opět rozkošné panoráma od omšeného Ještědu po černé lesy táborské, jen že v jiných zase konturách rýsuje se.

Krása tu opravdu, krása skutečná, přirozená, jež unáší svou mocí, svou velkoleposti, svou velebností. A chválí-li kdo skály Aderspašské a Teplické pro jich namnoze líčenou, rukou lidskou vytvořenou lepotu, zde přírodou samou skupená ve vábném souladu díla, jichž nijak největšími světovými umělci nelze napodobiti, se slaví. Zde vše v tak harmonický splývá celek, že s potěšením těká zrak náš s jednoho zjevu na druhý, a dlouho ještě tkví krásný ten obraz nám v mysli, i když dávno již jsme byli opustili skálu Mariinu.

Odnášejíce si odtud nehynoucí v srdci památku na krásu a velebu přírody, oproti níž jen člověk beze všeho citu by zůstati mohl lhostejným, sestupujeme vedlé Sahary opět na silnici, za níž ku jihovýchodu v hustém lese vyvírá Emiliin, dříve Žantovský pramen (44).

Slézáním skal zemdlely však již opět valně údy naše i zatoužíme po krátké pohově, jíž se nám v plné dostane míře v nedalekých lázních Sedmihorských (45).

Lázně tyto, jak již z uvedeného zřejmo, těší se opravdu poloze překrásné, jež věru nenalézá tak hned sokyně. Prostírají se naproti dvoru Hořenskému západně od silnice jičínsko-turnovské, na kteréž straně jako koberec pestrobarevný před nimi rozprostřeno jest údolí Libuňky, kdežto na straně opáčné k západu lemem jest jim stinný les s překrásnými procházkami.

Staneme před lázněmi. Je to veliká plocha rovnoběžníka, vroubeného kolem budovami, jež velmi pěkně odrážejí se od tmavé zeleně zadu se rozprostírajících lesů borových a jedlových.

Vedlé vchodu od Hrubé Skály vlevo, tedy na straně západní, vypíná se hlavní stavení lázeňské, zvané „veliký dům" č. I. Zde umístěn je kromě bytu podnikatelova také poštovní a telegrafní úřad lázeňský.

Na jižní straně rovnoběžníka stojí čtyry budovy v jedné řadě vedlé sebe; je to hned při vchodu dům čís. VII. s prostrannou jídelnou, vedlé k východu „nový dům lázeňský" čís. VI., na nějž připíná se nízký tak zvaný „domek letní" čís. X. Řadu tuto uzavírá teprv nedávno nově vystavená restaurace, jež zřízena je i pro ty hosty, kteří jako touristé na přírodních krásách Českého ráje se kochajíce lázně Sedmihorské jen si prohlédnouti a v nich krátké pohovy užiti chtějí.

Na východní straně směrem ku silnici jičínsko-turnovské táhne se sloupová gallerie zvaná „kolonnada", po délce pestrými skleněnými tabulemi opatřená, jimiž lze přílehlou krajinu v různém zbarvení pozorovati. Uprostřed této stěny skleněné vytryskuje křišťálový proud z „pramene Janova", zvaného tak ku cti Jana barona z Aehrenthalu. Před kolonnadou vnitř lázní nalézá se „promenada" pěknými květinami a křovinami ozdobená. Uprostřed kolonnady byl dříve vodotrysk, jemuž však přenechati bylo místo své pomníku zesnulého zakladatele lázní Sedmihorských na Hrubé Skále, c. k. vládnímu radovi M. U. Dra. Antonínu Šlechtovi, rytíři ze Sedmihorských.

Pomník tento byl dne 13. června r. 1890. slavnostním způsobem odhalen. Poprsí pochází z atelieru professora J. Myslbeka v Praze.

SKALNÍ MĚSTO.

„Z vděčnosti hostí lázeňských“ — tak zní nápis na soklu pomníku vstaveného na počest zesnulého M. U. Dra. Antonína Šlechty, jenž před půlstoletím v romantickém hájemství Vartemberském na Hrubé Skále vodoléčitelný ústav za podpory Aloise rytíře z Aehrenthalu r. 1839. založil a r. 1841. otevřel, týž pak po 45 roků vzorně, neunavně a obětivě spravoval.

A vděčných hostí, kteří v těchto nanejvýše romantických lázních Sedmihorských svého zdraví, útěchy a žádoucího poklidu opět dosáhli, čítá se na sta a tisíce; proto jest nápis na pomníku zajisté v plné míře oprávněn. Ne všude a ne každý lékař lázeňský pečuje tak pilně a neunavně o sobě svěřené, pomoci potřebující hosty, jako stávalo se u Dra. Šlechty.

M. U. Dr. Šlechta ze Sedmihorských, jenž dne 10. března 1810. v Lomnici u Jičína se narodil a r. 1836. v Praze na doktora lékařství povýšen byl, smluvil se dne 21. dubna r. 1839. u pramene Antonínova s Aloisem rytířem z Aehrenthalu, majitelem panství Hruboskalského, o zařízení vodoléčitelného ústavu pod Hrubou Skalou. Dne 15. května roku 1842. byly lázně Sedmihorské s obyčejnou formalitou otevřeny; čítaly tehdáž 58 hostů, mezi nimiž vznešené osobnosti. Rok od roku rostl počet nemocných i zdravých návštěvníků lázeňských, poslednější, aby občerstvujícího lesního a horského vzduchu zažili, tak že nastala nutnost nové budovy stavěti a lázně rozšířiti. Dr. Šlechta dosáhl také za stkvělé zásluhy své úřadů čestných a řádů, jimiž poctil ho nejen náš nejmilostivější císař a král František Josef I., jako řádem Františka Josefa, hodností vládního rady, řádem železné koruny a tím zároveň povýšením do stavu šlechtického s názvem „rytíř ze Sedmihorských“, ale i cizí mocnářové, kteří kdy lázně Sedmihorské vzácnou návštěvou svou byli poctili. M. U. Dr. Antonín Šlechta ze Sedmihorských zemřel dne 2. ledna 1886.

Věnovavše velezasloužilému tvůrci nanejvýše romantických lázní a místa výletního Sedmihorek malou pozornost pokračujme ve svém obzírání!

Na severní straně vedlé kolonnady stojí „dům zahradní“ čís. V., za ním pak v Mariině parku „herna“ čís. XI. a „Ma-

rianský dům“ čís. IV. Naproti těmto poslednějším budovám na západní straně silnice, která jako pokračování silnice sedmihorské odtud k Hořensku na silnici turnovsko-jičínskou vede, zdvihá se na terasu „starý dům lázeňský“ čís. III., vedle něhož nalézají se „lázně pro studené koupele“ v budově čís. IX.; za těmito u samého lesa stojí tak zvaný „dům prkenný“ čís. VIII.

U jmenované právě silnice pod budovou čís. IX. přistaven byl r. 1869. „dům švýcarský“ čís. II.; nedaleko něho vyvírá pramen Karlo-Ferdinandův, jenž nazván byl tak na památku pobytu arcivévody Karla Ferdinanda roku 1853. v lázních Sedmihorských.

Za lázněmi pro studené koupele čís. IX. uzavírá čtverhran na straně západní nejprvé jmenovaný „veliký dům“ číslo I.

Mezi budovami posléze jmenovanými a lesem na straně západní rozkládá se nejstarší park založený r. 1844. Zve se „U velkého pramene“ (46), jelikož odtud rozvádí se z velikého reservoiru voda do všech lázeňských místností.

I za nové správy nynějšího podnikatele Jana Šourka, jenž hned po převzetí lázně Sedmihorské o zmíněnou již výše restauraci ku pohodlí touristův, kteří nemíní se vázati na řád lázeňský, rozšířil, jakož i lázeňského lékaře Med. U. Dra Václava Laufbergra, c. k. plukovního lékaře v res., zůstanou zajisté milým útulkem těm návštěvníkům, kteří buď jako hosté lázeňští touží po opětném dosažení zdraví a sesílení těla ve zdravodárných zdejších koupelích, nebo jako touristé oddati se chtějí s plným klidem nezkalenému požitku obdivuhodných darů, jakými příroda blízké i vzdálené okolí lázní Sedmihorských štědře zasypala. Obého poskytují lázně Sedmihorské v hojné míře, ano větší než mnohá daleko vzdálená a cizozemská místa lázeňská.

Časopis „Die elegante Welt“ z roku 1888. píše mezi jiným: „Lázně Sedmihorské mají veliký počet prostranných, vším konfortem zařízených pokojů pohostinských, kajuty pro koupání, čeledníky, koupele, massáže, léčitelný ústav elektrický, lázně sirné, slatinné *), solné atd., telegraf a úřad

*) Slatina (Moor) povstává po staletích ze zvětralé rašeliny (Torf); obsahujíc veliké množství mineralních látek

poštovní. — Lázně Sedmihorské jsou bohaty na přírodní prameny a vydatný pramen železitý. Na sta trpících nalezlo v Sedmihorkách zdraví a úlevu v nemocech, mezi nimiž nalézal se také rakouský ministr baron z Lasseru, jenž ze své těžké choroby brzy se zde vyléčil."

Známý spisovatel Lucian Herbert píše ve svém díle, „Průvodce stem venkovských míst lázeňských": „Sedmihorky náležejí k nejstkvělejším venkovským místům lázeňským v Čechách jsouce nejvybranější, nejvzácnější společností rok jako rok se zvláštní předností a zálibou navštěvovány .... Chromému, jenž se obtížně vlekl o berlách; člověku sešlému, na nějž stáří doléhá tichou upomínkou na dojmy pakostnice; muži, jenž svým čivům příliš mnoho důvěřoval; nešťastníku, jenž přišel k poznání, že má čivy, které, jak známo, konají svou povinnost, když již nelze přemýšleti o tom, že nějaké máme: těmto všem zní jméno „Sedmihorky" jako slovo kouzelné v uších."

A lázeňský host sedmihorský, professor dr. F. rytíř z Hochstetteru, píše ve své geologické skizze o Sedmihorkách (1867): „Plným právem velebí se lázně Sedmihorské pro svou polohu jako jedno z nejpřítažlivějších venkovských pobytův. Zvláštní půvab svého okolí děkují veliké rozmanitosti venkovského charakteru krajiny atd."

Sedmihorky bývají navštěvovány po celý rok hosty lázeňskými; hlavní saisona počíná však ve měsíci dubnu a končí měsícem říjnem. Jsouce v ohledu hydrotherapeutickém pečlivě vybaveny skýtají lázně Sedmihorské veškerých prostředků k opětnému dosažení zdraví a radikálnímu sesílení těla.

---

jako alkalie, soli železité, síru, kyseliny organické, hodí se velmi dobře ku zdravodárným lázním. Slatinná hlína v okolí Sedmihorek není bahnitá jako slatina v jiných podobných lázních, nýbrž suchá a na látky mineralní bohatší, k lázním velmi vhodná, čímž rozeznává se od podobné slatiny v lázních jiných. Mnozí z hostí lázeňských, kteří dříve ve Františkových, Marianských lázních, ano i v Teplicích úlevy marně byli hledali, v lázních Sedmihorských buď se úplně pozdravili nebo valné úlevy dosáhli.

(Poznámka spisovatelova.)

Z lázní možno podjíti se dalšího výletu do vlastního Skalního města, táhnoucího se až k Valdštejnu, jemuž již z Glorietu jsme se byli obdivovali. Kráčíme tam stinnou „cestou Pramennou“ (47), zvanou tak proto, že po její délce vytékají ze vkusně vytesaných kamenů prameny lázeňské obsahující velmi dobrou vodu, již nemocní hosté lázeňští na svých procházkách se občerstvují.

Vlevo od této cesty za parkem „U velikého pramene“ nalézá se pramen hlavní, jemuž lázně své jméno děkují. Zve se Sedmihorka, poněvadž prý shromažďuje vodu svou ze sedmi podzemních skalních slují. Jinak nazývá se také pramen „Aloisův“ (48) v upomínku na zvěčnělého Aloisa rytíře z Aehrenthalu, zakladatele lázní Sedmihorských. Mnozí domnívají se, že slyší ve výtrysku šplounajících vlnek, jež proudí z tohoto pramene, zvláštní melodické zvuky; proto přidávají mu ještě třetí jméno „pramene Hudebního“. Naproti němu dále k jihu vyvírá pramen „Herminin“ (49).

Po pěkné široké „cestě Pramenné“, po jejíž stranách tu a tamo rozestavené lavičky zvou ku příjemnému „dolce far niente“, přicházíme předem ku pramenům „Barbořinu“ (50) a „Antonínovu“ (51). Tento nese jméno původce zdejších lázní M. U. Dra Antonína Šlechty, onen jméno jeho spanilomyslné choti.

U pramene Antonínova dohodli prý se M. U. Dr. Šlechta a Alois rytíř z Aehrenthalu o zřízení lázní Sedmihorských, při čemž poslednější pronesl přání, by od té doby pramen tento nesl křestní jméno M. U. Dra Šlechty.

Další cestu vroubí pramen „Josefův“ (52), nazvaný tak ku cti Josefa Sokčeviče, bána chorvatského; pramen „Mariin“ (53) a pramen „Felixův“ (54). Po té přicházíme ku prameni „Vilémovu-Vojtěchovu“ (55), jenž obdržel jméno po generalu knížeti Montenuovo, za nímž již rozvírají se brány vlastního města Skalního.

Zříme tu hned na začátku „Čertovu ruku“, uprostřed „Zkamenělou kapellu“, dále k východu „Obrovského slona“, „Mnicha“, a zajdeme snad i do „Majorovy jeskyně“ (56). Této poslednější dáno jméno po c. k. majoru Baurovi z Adelsbachu, jenž léčiv se v lázních Sedmihorských, v jeskyni

této na svých procházkách nejraději dlíval. Můžeme k ní dojíti i po stezce vedlé zdejšího rybníka a pily (57).

Za pilou ku východu prostírá se pěkné místo travnaté, osázené duby, zvané „Nová procházka“ (58). Tato bývá velmi často hosty lázeňskými navštěvována, ano stinné místo pod duby velmi pěkně se hodí ke hrám zábavným.

Cesta vedlé zmíněného rybníka a pily vede po kraji lesa ve směru severním do Podháje (59), kde Josef Anděl r. 1888. z někdejší venkovské hospody pěknou vším konfortem opatřenou restauraci s pensionátem pořídil. Od té doby stal se Podháj velmi oblíbeným výletním místem Turnovanův a hostí lázeňských, jakož i milou zastávkou touristův.

Z Podháje vede „cesta Pod hradem“ (60), jíž Průvodce hned na počátku spisu se byl dotkl, na Valdštejn. Po této však nebudeme více namáhavě stoupati vzhůru, poněvadž jsme byli Valdštejnu již návštěvu věnovali; nýbrž dáme se od Podháje buď pohodlnou „cestou Dolní“ (61) k Turnovu, nebo zvolíme vysokými topoly stíněnou cestu od lázní k Hořensku (62) na silnici turnovsko-jičínskou vedoucí. Na této posledűější cestě můžeme použiti i příležitosti jízdné, již jsme si ovšem dříve byli objednali.

Po cestě stále a stále obracíme ještě zrak svůj v tu směsici kamenných, báječně krásných světů, jež jsme právě jako v pohádce prošli, a jež opět tmavá zeleň borů rouškou tajemnou před námi svůdně skrývá. Nesmazatelný však zůstavily nám dojem v duši, jehož nezapomeneme nikdy ....

A jako báje vypravuje o dívce očí kouzelných, jež toho, kdo vně jednou pohlédl, táhnou za sebou stále, tak i my jako mocí čarovnou opět léta příštího vracíme se v tento rozkošný — „Český ráj“.

Čertova ruka.

Kdož by neznal alespoň v našem kraji pojizerském rozkošné partie romantického Skalního města hruboskalského, jež v ničem nezadá pověstným skalám Adersbašským a Veckeldorfským co do velikosti, krásy a velebnosti, ano tyto ve mnohém ještě přirozenou svou, rukou lidskou nenápodobenou předčí tvorbou? Není sice účelem řádků těchto, bych rozepisoval se o něm; ale zmíniti se chci jen o jednom z nesčetných těch obelisků pískovcových, jež příroda zde dle podivného svého rozmaru různým, někdy až fantastickým přioděla rouchem.

Je to pověstná „Čertova ruka“, jíž zajisté žádný tourista, který ubírá se z Valdštejna cestou hořejší ke Hrubé Skále nebo naopak, neopomene krátkou věnovati pozornosť.

Spatříme ji asi v polovině této cesty ku straně východní, kde tmavozeleným jehličím s ohromné jedné kolmé stěny Skalního města koketně na nás zírá.

Znajíce zákony přírodní víme, že je to otisk veliké mušle z doby, kdy po utvoření se prvního pískovce, v němž nalézají se různé otisky ryb skelnošupinatých z dávno vymřelého rodu Palaeoniscus, moře mezi Krkonošemi a Ještědem na severu, a mezi Moravou a Krkonošemi na východě Čech opět opadávalo. Tu usazovaly se totiž zase veliké vrstvy pískovce druhého (zde kvádrový pískovec hruboskalský), v němž tu a tamo rozličná mořská zvířata, homolití hlemýždi a mlže či mušle, jichž zkamenělé otisky v těchto poslednějších vrstvách pískovcových nezřídka nalézáme, vězeti zůstala.

Víme tedy, že jeden z těchto exemplářů jest i Čertova ruka; avšak lidská fantasie, jež tak ráda vše neobyčejné nadpřirozeným připisuje silám, přiodila tento otisk romantickou pověstí, již chci s laskavým čtenářem sděliti.

Před mnohými léty žil v obci Radči — jež až na hájenku a kapličku nedaleko Valdštejna uprostřed lesa ku straně jihozápadní zmizela již s povrchu zemského, ana nynější vrchnost hruboskalská usedlosti zdejší ponenáhlu skoupila, budovy rozebrati a pozemky lesem osázeti dala — bohatý ale velmi hazzardní hře v karty oddaný rolník. Touto svou náruživostí přiváděl ovšem více a více statek svůj ve zkázu.

Jednou po hýřivé opět noci, v níž poslední zbytek svého jmění kartám byl věnoval, vracel se matným krokem k domovu. Uprostřed širého lesa nedaleko hradu Valdštejna náhle se zastavil, a počal přemýšleti o hrůzném svém osudu. Přišlo mu na mysl, jak krásná jeho živnost se prodává v dražbě, a jak on se svou dobrou, nevinnou manželkou jako žebrák ji opouští. Představoval si ten posměch, tu hanu sousedův, kteří prstem na něho budou ukazovati; aby všemu tomu ušel, umínil si, že si vezme život. Již stáhl dlouhý šátek s krku, již otáčel ho kolem silné větve vedlé stojící sosny jsa připraven, aby se oběsil.

„Ustaň!“ zvolal v témž okamžiku na něho od hlavy do paty černě oděný muž, jenž, kde se vzal, tu vzal, náhle před ním stál. „Proč chceš umírati, když můžeš ještě zcela příjemně žíti?“ dodal.

„Jak mohu příjemně žíti,“ odpověděl rolník malomyslně, „když jsem všecko, všecko ztratil?“ a zakryl dlaněmi obličej, po němž stékaly slzy.

„Nebuď bláhový!“ dodával mu srdce neznámý. „Dosáhneš ještě většího jmění než jsi kdy byl měl, uposlechneš-li jen mé rady. Hleď! Zde máš závitek dukátův. S těmi budeš opět hráti a pokaždé, kdykoliv jen se dáš od nynějška do hry, vyhraješ. Tak pomůžeš si v krátké době zcela přirozeně a lehce zase ku svému jmění. Za to pak přislíbiš mi jen to, o čem doma nevíš, a podepíšeš krví svou tuto listinu.“

Při tom vytáhl z kapsy jakýsi spis a péro a podával oboje užaslému rolníkovi.

Tento přemítal chvíli sem a tam, a přesvědčiv se jednak, že nemá doma nic tak vzácného, o čem by nevěděl a čeho by mohl želeti, jakož i poháněn myšlénkou hrůznou na

zničenou svou domácnost učinil, jak mu černý muž radil. Vždyť tím vysvobodím i svou nevinnou manželku, konejšil se.

„Po 24 létech přihlásím se o slíbené“, pravil po té neznámý, když měl opět listinu v kapse, a zmizel s pekelným chechtotem.

Skoro bez sebe došel milý rolník domova. Když vstoupil do světnice, vyšla mu hezká žínka plna radosti vstříc zvěstujíc mu s uzarděním, že cítí se býti matkou.

Jako hromem omráčen zalekl se muž vzpomenuv na svůj slib; neboť dověděl se teprv nyní toho, o čemž dříve neměl tušení.

V krátkosti na to porodila žena jeho hezkého a zdravého chlapečka. Leč muž, ač nyní stále v kartech vyhrával a brzy zase ztraceného svého jmění nabyl, ano i stranou část hotových peněz uložil, netěšil se příliš z narození synova aniž byl více spokojen. Den ode dne stával se smutnějším a zamlklejším, takže ho konečně ani hra v karty více netěšila a navždy jí výhost dal; ale, ač manželka častokráte prosila ho snažně, by svěřil se jí s tajným žalem svým, nevyjevil nikdy svého tajemství.

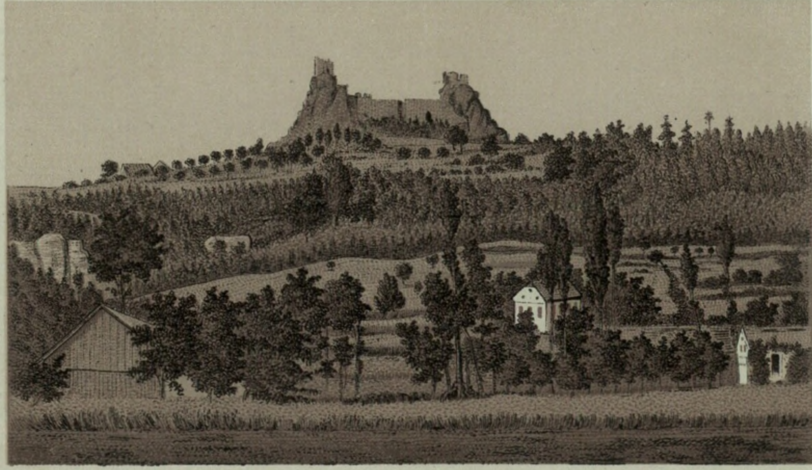
Mezi tím dorůstal chlapec ve štíhlého jinocha, a poněvadž jevil neobyčejné vlohy k učení, poslán byl se svolením vrchnosti — tehdáž zakázáno bylo totiž synům selským výše se vzdělávati — do Prahy, by tam na vysokých školách pro úřad kněžský se připravoval. Ve dvacátém čtvrtém roce byl vysvěcen na kněze a v poslední den toho roku vrátil se domů navštívit své rodiče.

Plačky a hořce naříkaje objímal ho nešťastný otec a sdělil s ním teprv nyní své někdejší dobrodružství s neznámým černým mužem, které 24 dlouhá léta ve svých prsou tajně skrýval.

„Buďte bez starosti, milý otče!“ odvětil syn hluboce dojat smutným vyznáním jeho, „já sám budu se zlým duchem účtovati.“

Druhého dne objevil se skutečně černý muž, předložil podepsanou listinu a požadoval svůj podíl.

„Víš zajisté“, pravil na to syn místo otce, jenž třesa se a ruce spínaje padl na zemi, „že nemáš na mne jako na osobu posvěcenou žádných nárokův. Přes to však chci

TROSKY.

tě následovati, vyplníš-li, co ti uložím: Zítra ráno sloužiti budu v kapličce sv. Anny tamo na kopci Vyskeřském mši svatou. Vystavíš-li v čase, než mši sv. odsloužím, stkvostný chrám z balvanův uprostřed Skalního města hruboskalského, *propadl jsem* tvé moci; v opáčném případě však nezasluhuje listina tvá žádného povšimnutí. Zvonek kapličky na vrcholu vyskeřském budiž znamením začátku a pak i konce našeho podniku!"

Nerad podjal se černý této sázky.

Když druhého dne s kapličky sv. Anny na kopci Vyskeřském zvonek ohlašoval začátek mše svaté, dal se čert do díla. Ohromné balvany trhal se strašným lomozem z útrob zemských, aby stavěl je na sebe. Ale sotva že jeden postavil, sřítil se opět druhý ve hlubinu, a když zvonek s kapličky vyskeřské konec mše svaté oznamoval, nebyl ještě ani základ k určenému chrámu položen.

Pln vzteku nad nezdařeným dílem udeřil čert rukou svou tak prudce ve kolmo tu stojící skalní stěnu, že se to široko daleko rozléhalo po skalním městě. Otisk černé čertovy ruky ale zůstal vězeti ve skále a zachoval se tu az na naše časy .....

Se strašným rykem letěl pak odtud čert přes skaliska, jež rozryl na cestě mezi Hrubou Skalou a Vyskří tam, kde nyní pěkné údolí Čertoryje (Čertolije) se rozkládá, vytiskl ještě podkovu svého kopyta do skály na hradě Valečově u Mnichova Hradiště*), a zmizel v mlhavé dáli na obzoru jihozápadním.

---

*) Pískovcový balvan s otisknutou podkovou na hradě Valečově byl v novější době ulomen a do krásné zahrady zámecké hrabat z Valdštejna v Mnich. Hradišti převezen, kde jej dnes zříti lze. K tomu dovoluji si připojiti, že podkova byla symbolem Jednoty Českých bratří, od čehož velmi pravděpodobně otisk podkovy na hradě Valečově původ svůj vzal; neboť i někteří držitelé hradu ku Jednotě bratrské se přiznávali.

Panenské vězení na Hrubé Skále.

Tam, kde nyní nedaleko Malé Skály jen šedé, mechem obrostlé zbytky zdí nad vrcholky temnobrvých borovic k oblakům strmí, a pod nimiž v čarokrásném, milém údolí jizerském mnohá vesnička skrovné své rozkládá chaloupky, tam stál v dobách pradávných na vysokém, stříbropěnnou Jizerou vroubeném svahu horském ne docela prostorný, ale velmi pevný hrad Zbiroh, v němž za času Přemysla Otakara I. chrabrý rytíř Věslav ze Zbirohu sídlel. Osaměle, ale spokojeně žil zde po boku milované choti své Liboslavy, a poněvadž Bůh manželství jejich silným chlapcem požehnal, jemuž dali jméno Vojmil, nechybělo ku vyplnění jejich přání nic více, než aby syna svého na statečného rytíře vychovati a rodný hrad mu pak odevzdati mohli.

Ještě před narozením Vojmilovým přijali do domu syna svého přítele, jménem Strachotu, jejž nyní stejně s Vojmilem ve všech rytířských způsobech dali cvičiti. Chlapci rostli, stali se jinochy, a když Vojmil osmnáctého, Strachota pak dvacátého roku dosáhl, platili oba za nejstatečnější a nejkrásnější panice v celém okolí turnovském. Byli zváni ke všem turnajům a rytířským slavnostem, při nichž krásných panen rytířských nescházelo. Mnohá z nich podávala srdce své i ruku uhlazenému Vojmilovi žárným zrakem vstříc, mnohý i sousední rytíř přál si ho jako budoucího zetě; leč zdálo se, že ten, jemuž veškeré to štěstí kynulo, nic z toho nepozoruje. Pohyboval se v lesklých kruzích zrovna tak nenuceně jako na dvoře hradním, když arabského oře svého krotil. Panny nazývaly ho proto panicem bez srdce tvrdíce jednohlasně, že není s to některou oblažiti svou láskou.

Ale počítaly špatně; Vojmilova hodina byla již udeřila. Nejkrásnější květina v celém šírém okolí, jež sice něžně

pěstována a pečlivě ukryta byla, skrotila jeho zdánlivý odpor ku krásnému pohlaví roznítivši v jeho srdci city milostné, jež také sama opětovala. Byla to Svatava, jediná dcera Beneše Heřmanova z Markvartic, hrdého pána na Hrubé Skále, jenž starého Věslava ze Zbirohu ku svým úhlavním nepřátelům čítal a každého sblížení s ním se varoval. Toto poslednější nebylo ovšem přílišnou útěchou milencům, jichž obapolná náklonnost tím více rostla, čím více nenávisť otce jejich dělila: konali v rozkošném údolí hruboskalském tajné své schůzky tak bezstarostně, jako by celý svět již dávno lásku jejich byl schválil.

Na půdě německé vzplanul toho času prudký zápas o císařskou korunu, v nějž pomalu skoro všecka knížata říšská se zapletla. Filip Švábský, bratr právě zemřelého císaře Jindřicha VI. a Otto Brunšvický vystoupili veřejně jako ucházeči o uprázdněnou korunu, sebrali své stoupence, dali si holdovati a vrhli tak zhoubnou pochodeň války mezi vlastní poddané.

Přemysl Otakar I. přidržel se nejprvé strany císaře Filipa; jelikož však papež Innocenc III. (1201) veřejně se prohlásil pro Velfovce a Otakara zvláštním psaním napomenul, aby uznal pravého císaře Ottu IV., přešel král český na stranu poslednějšího. Pohnutku k tomuto kroku zavdalo mu ještě více nepřátelské jednání Dětřicha, markraběte míšenského, bratra jeho právě zavržené choti Adléty, jenž jako věrný přítel Filipův tohoto proti Otakarovi popuditi se snažil.

Tak vzplála válka na všech stranách s neslýchanou prudkostí a zuřivostí.

V milém údolí jizerském uhostil se již ode mnoha let nejšťastnější mír, jehož působení právě nejkrásnější ovoce nésti počalo a blahobyt obyvatelstva velmi zdárně podporovalo. Náhle však zdvihla se na severu bouře, jež se strašnou mocí nad tyto tiché kraje se vznesla a všemu jistou záhubou hrozila.

Ze Saska valily se proudy nepřátel, kteří svou cestu jen krví značili. Vsi a panská sídla klesala v popel, ano i pevné hrady byly po krátkém odporu v kouřící trosky obráceny. Strach a úzkost pojaly všecky mysle a rytíři množili počet

svých oděnců dle možnosti; neboť již objevil se krutý nepřítel v údolí Libuňky a rozbil své stany pod Hrubou Skalou, k jejíž ztečení ihned strašné konal přípravy.

Mezi Věslavem ze Zbirohu a rytířem hruboskalským Benešem Heřmanovem panovalo, jak již řečeno, od dávných dob jen záští a nepřátelství. Jakmile však nyní Věslav o nebezpečí sousedově uslyšel, zapoměl na zděděný hněv, dal syna svého zavolati a poručil mu, aby rychle zbrojnoše shromáždil, je ozbrojil, a jakmile by se večer přiblížil, s nimi Hruboskalskému na pomoc pospíšil.

Radostně přijal Vojmil tento rozkaz, a spěchal neprodleně jej vykonat. Vždyť platilo zachránění jeho milence! S netrpělivostí pobízel zbrojnoše ku spěchu, a ještě nerozestřela noc své temné stíny úplně po zemi, když značný počet oděnců dvěma jinochy vedený ze brány hradní vyraziv ke Hrubé Skále zaměřil.

Ale ani Beneš Heřmanův nezůstal při blížícím se velikém nebezpečí nečinným. Svolal na hrad značný počet lidu selského, cepy a kosami ozbrojeného, spojil jej se svými žoldnéři a tak očekával příchod nepřátel. Když pak tito hrad obklíčili a přípravy ku slézání činili, umínil si je předejít a v jejich vlastním ležení napadnout.

Když tedy úplně již nastala noc, a nad ležením nepřátelským ticho se uvelebilo, udeřil Beneš Heřmanův se svými na překvapené Sasíky a způsobil mezi nimi strašnou lázeň krvavou. Ale brzy zpamatovali se tito ze svého prvního leknutí a vyrazili se zdvojenou rozlíceností na své útočníky, zatím co jejich vůdce, obr co do síly i velikosti, s Benešem samotným, muž proti muži, se potýkali.

Již vyrazili Sasíci divoký křik válečný, již potácel se Beneš, ranou protivníkovou omráčen, a tento mával již svou zbraní nad hlavou poraněného, když v tom náhle četa ozbrojenců v černých krunýřích a s bílým křížem na štítech jako prudký příval vyrazila v popředí. Štíhlý rytíř, její vůdce, rozraziv bleskorychle řady Sasův zachytil na Heřmanovu hlavu mířenou ránu svou přilbou a vnořil svůj meč v obrovská prsa nepřítelova, tak že tento s chropotem se skácel k zemi. Po té obrátil se na poděšené Sasíky a

v několika minutách byl boj rozhodnut; nepřátelé byli buď porubáni, buď na útěk obráceni.

„Kdo jsi, ochraniteli mého života, jak a čím mohu se ti za tvůj čin odměniti?“ zvolal zachráněný Beneš na černého rytíře, když strašného nepřítele byl sproštěn.

„Po skončené práci přihlásím se již o svou odměnu“, odvětil tento, a zmizel ve vřavě bitevní.

Byl to Vojmil se svými zbrojnoši, jenž nyní vítězstvím opojen do otcovského hradu spěchal. Již dojel úpatí srázných skalin, již chtěl vyraziti vítězný křik, když v tom před ním krvavý plamen k nebesům vzplál, a mladý hrdina s hrůzou svůj otcovský hrad v ohni zřel. Rychle vrazil se svými věrnými do hradního dvora, jenž mrtvolami zbylých zbrojnošů byl pokryt, a jen s největším namáháním spojeného úsilí se podařilo, že hrad od úplného zničení byl zachráněn.

Jeden z raněných zvěstoval, že Sasové hned po odchodu Vojmilově hrad přepadli, a poněvadž odpor velmi byl nerovný, týž také bez veliké obtíže vzali. Statečný pán hradní padl bojuje pod branou, hrůza usmrtila jeho věrnou Liboslavu, a bez překážky vyloupil nepřítel hrad, jejž posléze odevzdav plamenům při blížení se Vojmilově se svou loupeží uprchl.

Strašně ozývala se tato zvěsť v nitru náhle osiřelého rytířského panice; ale brzy učinila tichá bolesť neobmezenému hněvu místo. Nad mrtvolami svých drahých rodičů vykonal slavnou přísahu, že smrť jejich na loupeživém nepříteli strašně pomstí, kdyby i život při tom měl stratiti. Po té doprovodil je v tichém zármutku se rozplývaje, do rodinné hrobky, dal hrad zase do patřičného stavu uvésti a odevzdal jej, když vše byl spořádal, v opatrování jedinému příteli svého mládí, Strachotovi.

„Ostříhej můj majetek!“ pravil k němu, „jako bys sám jeho pánem byl. Mne volá přísaha pomsty do Saska, a boj jest nyní mým jediným losem. Nevrátím-li se do roka zpět, jsi mým dědicem; neboť pak nebudu žíti více. Nevyzraď však nikdy Beneši Heřmanovu na Hrubé Skále, kdo byl jeho ochrancem v bitvě se Sasíky, při spasení duše své!“

Rukou dáním a přísahou slíbil Strachota vše svému příteli, a tento rozloučil se bolestně s otcovským hradem

vzav do svého průvodu nejvěrnější oděnce. Strachota provázel zarmouceného až za zdvihací most, a když se posléze objali, pravil onen uzřev rozpoltěnou přilbu na hlavě Vojmilově:

„Příteli! na tvé přilbě vězí ještě znamení po seknutí saského hejtmana. Není radno táhnouti do boje s nedostatečnou zbrojí. Má přilba je tvé velmi podobna a hodí se dobře ke tvému odění; protož vezmi ji na památku ode mě a nech rozpoltěnou zde, abych i já upomínku měl, až budeš odloučen ode mě.“

Vojmil přijal s radostí návrh Strachotův, vyměnil s ním přilbu a táhl pohnut láskou přítelovou odtud. Nebyl ještě daleko od hradu vzdálen, když k sobě zavolal nejoddanějšího sluhu Slavoše, tomuto naplněnou tobolku do ruky vtiskl a nařídil, aby se nepozorovaně od druhých oddělil, na Hrubou Skálu kvapil a do služby tamnějšího pána vstoupil. Podaří-li se mu toto, nebo sblížení se se Svatavou, aby s touto sdělil vše, co na Zbirohu se sběhlo, jí nejvřelejší pozdrav Vojmilův vyřídil a oznámil, že Vojmil za vyplněním svého slibu vytáhl do Saska a doufá, že do roka zase se vrátí.

„Hleď do toho času smýšlení Benešovo vyzkoumati!“ připojil, „a podáš-li mi po šťastném mém návratu o všem věrné zprávy, odměním tě dle zásluhy.“

Na to odkvapil za svými žoldnéři. . . .

Hezký Strachota miloval také Svatavu a to ohněm, jejž nejdivočejší náruživosť může roznítiti; leč chudý schovanec viděl se bohatým Vojmilem zatlačena do pozadí. Seznal, že láska Vojmilova je opětovana, i bylo mu svůj cit stajiti v nejhlubším nitru burácejícího srdce. Nyní však byl sok pryč, na dlouhý čas vzdálen, možná take, že smrť najde v saské zemi a více se nevrátí.

Láska tedy vynikla vší mocí ve Strachotově srdci; uzavřel všeho se odvážiti, aby přání jeho bylo vyplněno. Na Hrubou Skálu neměl přístupu; neboť i jeho, an byl na Zbirohu vychován, zasáhl hněv Benešův. Bylo mu tedy užiti lsti; ale tato nechtěla se dařiti. Svatava Slavošem poučena stavěla na věrnosť svého vyvoleného s nejslastnější nadějí a varovala se číhajícího na ni Strachaty, tak že tento skoro již si zoufal nad nezdarem.

Když zase jednoho večera celý zasmušilý domů se vrátil, přistoupil k němu jeho panoš, kterého obyčejně na Hrubou Skálu na výzvědy posílal, s radostným obličejem.

„Pane!“ pravil, „přicházím z Hrubé Skály, kde koná Beneš zítra velmi stkvělou slavnosť, ku které všecky přípravy jsou hotovy. Již dnes mnoho hostí se dostavilo a jiní ještě se očekávají; zvláště mladé rytíře viděl jsem vjížděti, kteří prý budou bráti podíl na turnaji, jenž zítra hostině bude předcházeti. Ostatně může každý čestný rytíř turnaje se účastniti, kdyby i zván nebyl; a panna Svatava bude udíleti cenu vítězi.“

„Jak?“ zvolal Strachota příjemně vzrušen, „klání na Hrubé Skále, a Svatava udílí cenu? — Chlapče! slyšel-li jsi dobře?“

„Panici, nebudete snad pochybovati o mé výpovědi!“ odpověděl tento. „Ano, chtěl jsem i vyzvěděti, proč Beneš sedání to dává; ale nemohl jsem se toho dopíditi.“

„Pro nynějšek jest dosti na tom, čeho jsi se dověděl“, mínil panic. „Zítra osedláš mého vraníka a vyhledáš mou černou zbroj a štít s bílým křížem; zároveň i ty oblékneš onen oděv, jejž jsi tehdáž měl na sobě, když jsme Sasíky pod Hrubou Skalou porazili. Nepoznán chci při kvasu se objeviti; jitřenka nechť nás spatří již daleko od Zbirohu!“

Propustil sluhu a odešel na odpočinutí s touhou očekávaje rozbřesk denní.

Mezi tím na Hrubé Skále šlo to o překot; vše od pána hradního až do posledního sluhy mělo plné ruce práce s přípravami. Již za časného jitra slavného toho dne vešel pán hradní, z jehož pohledu dnes zvláštní radosť zírala, do ložnice své roztomilé dcery a oslovil ji láskyplným hlasem takto:

„Až po tento okamžik jsem příčinu dnešní slavnosti před tebou, drahé dítě, skrýval. Stalo se to však jen proto, abych tě nyní tím radostněji překvapil. — Hleď! můj vlas zešedivěl; snad jsou sečteny dny, jichž popřáno mi ještě s tebou tráviti, a hořké by bylo loučení mé s tímto světem, kdybych tě viděl nezaopatřenu, tebe, jež přece to nejdražší jsi, co zde ještě mám. Proto sezval jsem pány a rytíře z blízka i daleka ku dnešnímu stkvělému turnaji a kvasu

s tím předsevzetím, že ten, kdo v boji ceny si získá a tobě se zalíbí, ode mě za syna a dědice bude uznán. Byl bych ti již sice hrdinu jednoho za manžela vyvolil, jenž ti zachoval otce a bez něhož bys již dlouho byla sirotou — nikdy nemohu mu veliký svůj dluh splatiti; ale rok minul, nepřítel je šťastně z vlasti vyhnán, práce jeho již skončena, a přece se o odměnu dosud nepřihlásil.“

„Co mého otce těší, jest i mé potěšení“, odvětila na to Svatava třesouc se, „a že na mém štěstí i jeho blaho se zakládá, tím jsem dávno jista. Přece však prosím tě, otče, abys tak nespěchal se zadáním mé ruky. Byl jsi vždy tak láskyplný ke mně, zůstaň jím i dále a nečiň svému dítěti bolestného násilí!“

Otec objal vroucně dceru svou a pravil jí, aby se slavnostně přistrojila.

„Až roh na kolbišti zazní, přijdu pro tebe, a než slunce za vysoké lesy se skloní, doufám, že položí šťastný otec bázlivou nevěstu do náručí statečného, hezkého ženicha.“ Tak praviv vzdálil se s laskavým úsměvem.

Znajíc prchlivost a neodvolatelnou vůli otcovu zalekla se sice Svatava nemálo náhlého jeho rozhodnutí; těšila se však nadějí, že ji nutiti nebude. Odebrala se ke své věrné komorné Ludmile žalovat jí své utrpení a obdržela od ní posilující útěchu.

Sotva že svůj slavnostní, bohatě zlatem protkaný oděv oblékla a drahokamy zářící diadem ve svůj volně splývající hnědě kaštanový vlas vpletla, zvěstoval již hlahol trouby, že rytířstvo na kolbišti je shromážděno; zároveň objevil se otec, aby ji na povýšené místo doprovodil, kdež vedle něho měla se posaditi. S vážnou zdvořilostí poklonila se Svatava před vznešeným shromážděním, a mocně zabušilo každé srdce pod železným krunýřem při pohledu na její obdivuhodnou krásu a něhu. Podobala se vycházejícímu slunci v plném jeho lesku.

Když se nyní po straně otcově usadila, ozval se roh podruhé a rytíři vjeli do šranků odhodláni i krví svou takové ceny si dobyti.

Náhle objevil se tu černě oděný rytíř štíhlé postavy. Obličej jeho zakrývalo husté hledí a ocelový štít zdobil

SYCHROV.

oslňující bílý kříž, jenž od černého odění nápadně se odrážel.

Klání počalo a nejkrásnější činy rytířských zbraní byly zde provedeny. Oštěpy se lámaly jako suché roští, ano i rytířská krev barvila tu a tamo bojiště. Černý rytíř mužností, silou v boji a obratností se vyzvamenav, stál konečně na kolbišti jako vítěz, a cena byla mu jednomyslně závodčími soudci přiřknuta.

Hned, když byl do šranků vjel, jevil obličej Heřmanův zvláštní pohnutí; nyní však zářilo oko jeho nejvroucnějšími díky. Cizinec byl uveden před trůn, aby obdržel cenu z rukou rozkošné dívky.

V tom zdvihl se Heřman, aby okem přeměřil černého vítěze; sotva však uzřel rozpoltěnou přilbu, když radostně překvapen pln díků zdolal: „Ó, buď mně vítán, dávno očekávaný hrdino!“

A když tento obličej svůj odkryl, se sklonil a zlatým řetězem z rukou Svataviných ozdoben opět povstal, poznal v něm Strachotu, schovance nenáviděného Věslava ze Zbirohu. Vděčnosť se zaští bojovaly při pohledu tom v prsou Heřmanových zračíce se zjevně v jeho tazích. Když však pohled jeho na poškozené přilbě utkvěl, zvítězila vděčnosť nad jiným citem: rychlými kroky sestoupil se stupňů, pojal Strachotu za ruku a vedl ho ku své divící se dceři.

„Přátelé!“ pravil ku shromáždění se obrátiv, „když lonského roku loupeživí Sasíci pokojné naše údolí pustošili, hrad mých otců oblehli a já při výpadu jimi obklíčen již bych byl podlehl, zachránil mne náhle jeden rytíř se svými zbrojnoši, v černé brnění oděný. Maje na štítu bílý kříž zachytil smrtelnou ránu mířenou na mou hlavu svou přilbou a obrátil nepřátele v divý útěk. A hle! zde jest onen rytíř, tu jeho přilba svědčící dosud o jeho udatném činu. Nemohl jsem se mu tehdáž odměniti, an mým zrakům zmizel; ale odměnu — je-li srdce jeho dosud svobodné — určil jsem mu již tehdáž svatým slibem.“

A Strachotovu ruku vloživ do ruky své dcery pokračoval povýšeným hlasem: „Odměnu za své hrdinské skutky obdržel jsi z rukou mé dcery — její ruku a mé statky však vezmi — libo-li tobě, za tehdejší zachránění mého života! To je

má neodvratná vůle, jež před šlechetným shromážděním zde osvědčena a Bohem potvrzena budiž! Amen."

Strachota se ovšem nezdráhal; Svatava však klesla jako zlomená lilie bez vlády k zemi. Nadšený otec toho ve svém zanícení neviděl, nýbrž vedl hosty do nádherně upravených síní, kde stkvělý kvas pro ně byl připraven.

Rozjařen požitým vínem odebral se Beneš z veselé společnosti ku své dceři, již nalezl plačící a na smrt bledou v komnatě s její komornou.

„Co ti schází, mé dítě?" pravil ve veselé náladě. „Chceš-li dnes ty jediná radosť mi slzami svými kaliti? Těš se přece, milá dcero! neboť dnes slavíme památku vítězství nad Sasíky. Zítra však, zítra budeme slaviti tvé zasnoubení s větší ještě okázalostí. Pojď tedy se mnou, aby tě hosté jako nevěstu pozdravili; pojď a rozvesel se u svého ženicha!"

„Ach, otče! rozkaž raději, abych vstoupila do hrobu než na stupně oltáře se Strachotou, jemuž jsi mne tak rychle, bez rozmýšlení, odevzdal", naříkala se slzami v očích panna. „Ó, drahý otče! odpusť své dceři, že srdce její není více svobodno, odpusť jí, že bez lásky jí ustanoveného manžela nikdy, nikdy si nevezme!"

„Svatavo! Svatavo! pro všecko na světě tě prosím, probuď se z tohoto strašného sna!" zvolal na celém těle se třesa planoucím zrakem Beneš. „Nešťastnice! zapoměla-li jsi, že jsem před šlechetným rytířstvem, před tváří Boží a před celým světem tebe s ním zasnoubil? Beneš Heřmanův na Skále nezrušil svého slova nikdy!"

„Slyšela jsem hrozná, zničující slova", úpěla Svatava klesnuvši před otcem na kolena. „Ó, smiluj se nade mnou! Znič, usmrť mne, otče; abych však zrušila slib, k tomu mě nenuť!"

„Slib? — A komu jsi učinila slib? Mluv!" zvolal Beneš.

„Znič mne, otče! — Nevinného, tebou nenáviděného Vojmila ze Zbirohu zvolilo mé srdce."

„Vojmila ze Zbirohu! Ó, zmije, již jsem na svých prsou vychoval! To je tedy tvá vděčnosť, to tvá láska, již jsi mne podváděla? Ale na vždy chci tvé milostné svazky s mým úhlavním nepřítelem zničiti. Do hrobu chceš raději vstoupiti než v manželství vejíti s tím, jehož bys ty, nehodná, měla

zbožňovati, pravila jsi? Ha! toho se ti má dostati! Do hrobu, ano, do hrobu půjdeš, ale za živa!“

Po té poručil komorné, aby se odstranila, a vztekem ohlušen uzavřel ubohou v pevné komnatě. Odtud odebral se do síně hodovní, kde znova prohlásil Strachotu za svého dědice s tím podotknutím, že je to pevná jeho vůle, jež se nemění, i kdyby jeho dcera, která právě náhle ochuravěla, před oddavkami měla zemříti. Neměl však zde více stání; než ještě úplně se setmělo, odevzdal hostění svému nastávajícímu dědici, a předstíraje starostlivou péči o dceru rychle se vzdálil. Ale ještě nenadešla půlnoc, když vešel opět mezi hodovníky oznamuje trhanými slovy zvěsť o náhlé smrti své dcery.

Všickni zbledli a vystřízlivěli úplně při této strašné novině. Smutně skončil kvas a hosté, již zitra měli účastniti se zasnoubení, byli zváni na pohřební slavnosť nevěstinu....

Mezi tím Vojmil ve vojště královském v zemi Saské statečně si počínal vyznamenav se mnohými skutky hrdinskými. Nepřítel byl potrestán, a kořistí obtíženi vraceli se královští žoldnéři se svými vůdci do hlavního města zpět, kam je královský hrdina Přemysl Otakar I. obeslal. Také Vojmil poslechl tohoto rozkazu, a od vladaře slavnostně zlatými ostruhami obdařen a na rytířství pasován opustil po krátkém odpočinku Prahu, aby spatřil své rodiště, svou milenku a svého přítele Strachotu.

S chvatnou touhou jel k rodnému krbu podél kvetoucích břehů jizerských, a když jitřenka druhého dne nachem barvila obzor, měl již hrad Valečov za zády a svou dědinu před sebou.

Starobylá kaplička sv. Anny kývala mu již s vysokého Vyskře tak přívětivě vstříc, že nemohl odolati vnitřnímu popudu, aby naměřil k ní své kroky a před milostným obrazem světice pobožnost svou vykonal.

Nábožným zanícením uchvácen vrhl se před oltářem sv. Anny na kolena děkuje ve vroucí modlitbě za šťastný návrat z války Všemohoucímu — když najednou někdo tiše jeho ramene se dotkl a Slavoš, věrný zbrojnoš, kterého

před rokem na Hrubou Skálu byl obeslal, udiveně a s uslzeným okem před ním stál.

„Pane rytíři, následujte mě!“ šeptal klečícímu. „Následujte mě rychle! jest mi s vámi něco hrozného sděliti.“

Jako stroj zdvihl se tento při tak neočekávaném pozdravu a vyšel z kapličky.

„Pane rytíři!“ začal věrný sluha utřev si slzu, „váš přítel Strachota jest — nemějte mi za zlé! — ošemetník; ne, to je ještě čestné pro něho — ničemník, hana rytířstva. — Když marně po celý rok za Svatavou byl slídil, objevil se včera při turnaji na Hrubé Skále v černém brnění, bílý kříž maje ve znaku a vaši rozpoltěnou přilbu na své ničemné hlavě. Dosáhl ceny z rukou Svataviných, dal se od Beneše Heřmanova, jenž byl oklamán vaší přilbou, jako ochrance jeho života představiti, a byl se Svatavou zasnouben.“

„Jak?!“ zvolal překvapený Vojmil, „to že by byl můj přítel Strachota učinil? Nikdy!“

„Ne váš přítel, ale zlomyslník to učinil“, pravil poctivý Slavoš. „Svatava padla do mdlob, onemocněla, odepřela ošemetníkovi svou ruku a vyznala konečné svou lásku k vám. Ale nyní otužte, pane rytíři, své srdce, abyste to nejhroznější mohl slyšeti! Já sám, ó, nezlořečte mi! neboť to byla snad vůle boží, jsem to byl, jenž ji na rozkaz zuřivého otce zazdil. Nyní však nařiďte v rychlosti svým zbrojnošům, aby opatřili žebříky a provazy, a obešlete je, jakmile večer nastane, k malému rybníku pod Hrubou Skálu. *) Než kohout zvěstuje jitřenku, doufám s pomocí boží, že budete míti svou Svatavu. Ale nyní pojďte, abych vám bližší pokyny podal ohledně našeho předsevzetí.“

Tím, co slyšel, více než omráčen, dal nešťastný rytíř svým zbrojnošům rozkaz, aby ve blízkém městě Turnově provazy a žebříky zakoupili, za soumraku pak u rybníka v lese pod Hrubou Skalou určité se sešli.

Po té vedl Slavoš svého pána hustými křovinami po skryté stezce až blízko ke hradu, a končil své vypravování slovy:

„Když jsem po turnaji v prvním dvoře cihly a kameny rovnal a vápno hasil, přišel ke mně, byl již soumrak, Beneš

*) Nyní vodárna blíže podskalského pivovaru.

Heřmanův ve veliký plášť zahalen a chraptivým hlasem ptal se mě, umím-li zacházeti vápnem? Když jsem přisvědčil, chopil mne za rameno, vedl mne do druhého dvora, po té chodbou a úzkými, železnými dveřmi do sklepa, jenž, jak jsem pozoroval, pod hradem ve skále byl vytesán. Zde mne na okamžik opustil, přišel však brzy s lucernou, vedl mne na severní stranu a konečně v pravo po 37 stupních ve skále vytesaných úzkou chodbou stále hloub a hloub. Tam poručil mi v největší hloubce ve skále vytesati sedadlo způsobilé k odpočinutí pro jednu osobu, do sklepa pak písku a cihel přinésti tolik, co by k zazdění této chodby stačilo. Než deset hodin udeří, ať máš vše připraveno! V jedenáct tě z prvního dvora, kde jsem tě napadl, sem odvedu a pak odměním tvé namáhání po knížecku! Učinil jsem, jak mi bylo poručeno, běžel jsem však dříve k Ludmile, věrné komorné Svatavině, abych ji o tom zpravil.“

„Ó, to bude jistě hrob Svatavin!“ pravila tato a zhrozila se; „neboť jí to otec za její tajnou lásku přislíbil.“

„Radili jsme se a uzavřeli, že, potvrdí-li se to, hned ráno k některým blízkým rytířům se odebéřeme a je za pomoc požádáme. Ještě nebilo se jedenáct hodin, když Beneš Heřmanův s divokým pohledem v prvním dvoře se objevil a mně kynul, abych ho následoval. Vedl mne opět na ono místo s rozkazem, abych otvor nyní rychle a pevně zazdil. Železné, asi v polovině schodů se nalézající dvéře, jež jsem dříve viděl otevřené, byly nyní silnými závorami uzavřeny. Hned před nimi bylo mi otvor zazditi. Nehnul se více z místa, nýbrž stál zamračeně podávaje mi cihly tak dlouho, až jsem vchod zazdil a maltou ovrhl. Tu a tam úmyslně mnou ponechaných otvorů mezi cihlami, aby oběť se nezadusila než pomoc přijde, ve svém hněvu nepozoroval. Že tam Svatava dlí, na to chci zemřiti; neboť jsem to poznal po slabém sténání. — Tato tobolka jest odměnou mé krvavé práce.“

„Třesa se a zuby jektaje utíkal jsem ze strašné skalní hrobky jako furiemi pronásledován. Ludmila odebrala se hned do Turnova, aby tamnějšího vladyku za pomoc požádala, já pak zůstal jsem ještě na Hrubé Skále, abych slyšel, co dále se stane. A hle! po půlnoci vypravovalo se, že

Svatava náhle zemřela, a hosté byli místo na svatbu — na pohřeb pozváni."

„Ó, krkavčí otče!" zvolal v největší bolesti Vojmil, když Slavoš dokončil. „Běda tobě, až svědomí tvé se probudí! Snad Svatavu s pomocí Boží vysvobodím; ale pak tě před královskou soudní stolici poženu, abys zodpovídal se z ohavného svého činu. A tebe, Strachoto, skvrno rytířstva, tebe nechť soudí sám Bůh!"

Tak lkal zrazený, a spěchal seznav místnosti hradní, naproti svým zbrojnošům k Turnovu.

Ještě nenastala tmavá noc, když Vojmil se svými věrnými u malého rybníka stál pohotově a po místě pátral, kde jeho milenka snad zápasila se smrtí. Slavoš tvrdil, že tlouštka mezi zevnější skalou a hrobem Svataviným není příliš veliká, že však potřebí hleděti, aby se přišlo na pravou výšku skály.

Jakmile tedy ticho vůkol se rozhostilo, přikročil Vojmil k dílu. Zdálo se na první pohled, že je nemožno na kolmé skále pevně se zachytiti; ale láska je všech umění mistryní.

Položili nejprvé žebříky mezi hluboké trhliny skalní, přivázali žebřík k žebříku a připevnili tyto na keře, tu a tamo na skále vyčnívající. Po této vzdušné stezce dostali se s velikým namáháním do výše asi 68 m. Hrůzno bylo dolů pohlédnouti. Na místě Slavošem naznačeném počali vylamovati otvor ve skále, což, poněvadž byli dobrými nástroji opatřeni, šlo rychle před se. Brzy prorazili skálu a otvorem vlezli do vnitř. Byly to skutečně úzké schody, ale novou zdí a železnými dveřmi od vězení oddělené. Zeď byla by se snadno odstranila, ale čím železné závory na dveřích rozlámati? Po krátké poradě uzavřeno obejíti dvéře a zvenčí prolomiti skalou druhý otvor....

Změřivše vzdálenosť a něco vlevo po skalní stěně se vydrápavše počali prorážeti jiný otvor zrychlivše práci; neboť na východě nastával den. I zde byli tak šťastni, že zanedlouho otvor do chodby prorazili, jenž bezprostředně vedl do vězení.

Slabé sténání ozývající se z hloubi poučilo je, že oběť ještě žije a oni se na pravém místě nalézají.

„Svatavo! Svatavo! vystup z tmavého hrobu, možno-li“, volal Vojmil horoucně uslyšev hlas své zbožňované. „Pospěš, drahá dívko, do náručí svého milence, jenž se pro tebe rád života odvažuje!“

Rychleji pracovali jeho lidé; do otvoru dán rychle silný trám a na něj zavěsen pevný provazový žebřík.

Vycházející slunce vrhalo právě první své paprsky na kvetoucí nivy v údolí Libuňky, když Vojmil slabostí a náhlou radostí omdlelou Svatavu na rukou nesa tuto nebezpečnou cestu vzdušnou zpět nastoupil. Sotva však po několika příčkách provazového žebříku sestoupil, když nad hlavou jeho bolestný, zoufalý zavzněl hlas:

„Buďto jsi, odvážlivče, démon temnoty, nebo anděl strážný mého zavrženého dítěte, že se odvažuješ sem lézti. Sneseš-li zachráněnou šťastně dolů, odpustím jí, a poněvadž více žádných statků nemám, zaplatím tento šlechetný čin tobě krví svého srdce!“

Byl to hlas starého Beneše Heřmanova. Hněv již od něho odstoupil, viná opilosť již se vykouřila a svědomí v něm procitlo. Strašnými sny zmítán probděl noc na lůžku, a při východu slunce opustil zoufale ložnici přemítaje, jak by napravil spáchané zlo aniž by slovo dané zrušil. V tom spatřil černého rytíře, omdlelou dceru na rukou držícího, nad strašnou propastí se vznášeti. Zhrozil se, sepjal ruce a modlil se za šťastné zachránění jediného dítěte. Pak svolav všecky hosty a obyvatele hradní spěchal s nimi po spuštěném mostě na místo, kde doufal nalézti odvážlivého ochrance a zachráněnou dceru.

Vojmil skončil zatím šťastně vzdušnou cestu, položil omdlelou milenku do kyprého mechu, a sebrav zbrojnoše očekával lid hradní. Ten již se blížil a v čele jemu Beneš Heřmanův a Strachota.

„O, zrádce!“ zvolal Vojmil při spatření posledňějšího. „Je-li to slíbená příteli věrnosť!“ a vysoko pozdvihl meč, aby se na něho vrhl. Ten však poznav přítele svého mládí prchal zmateně zpět. Jako šupiny spadlo to s jeho očí a s hrůzou viděl svůj ohavný čin.

„Běda mně nešťastnému!“ naříkal chvějícím se hlasem. „Běda mně pro to, co jsem spáchal na svém šlechetném

příteli! Ne já, Beneši Heřmanove, ale tento tobě život zachránil. Viz jizvu na jeho čele, která je důkazem jeho činu! Jemu, jenž Svatavu miloval, chtěl jsem život otráviti, jemu, příteli a dobrodinci připravil jsem zkázu. Proto kletba mně, pryč s rytířskou ozdobou, již jsem poskvrnil! Jen opovržení lidstva jest má zasloužená mzda.“

To praviv odhodil svůj meč, zakryl obličej oběma rukama a zmizel v hustém lese.

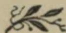
Vše divilo se tomuto zázračnému rozuzlení. Beneš však sevřev svého skutečného ochrance v náručí vedl ho ke své dceři a vložil tuto na jeho srdce.

„Buď tvá se vším, co mám!“ pravil s pohnutím. „Poprvé jsi jí vydobyl v boji se Sasy, podruhé pak dnes s vlastním nebezpečím od smrti jsi ji zachránil. — ‚Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!‘ — to uznávám a chci ještě dnes vaše zasnoubení hlučně na Hrubé Skále slaviti.“

Domluviv pokynul všem, aby ho následovali do hradu, z něhož nyní náhle všechen smutek vymizel, a v němž radostné veselí se usídlilo. Brzy na to vstoupil šťastný Vojmil se svou spanilou Svatavou ve svazek sv. manželství. Učinil poddané své šťastny, byl za to od nich milován a zažil se statečným Benešem a věrnou Ludmilou v domácím míru mnohých dobrých let na Hrubé Skále dosáhnuv se svojí věrnou žínkou vysokého stáří.

Slavoš obdržev hrad na Zbirohu zůstal do smrti věrným sluhou svého pána.

O Strachotovi rozšířila se později pověst, že na hoře Táboře u Lomnice vystavěl si poustevnu, a tam dlouhý čas pokání činiv v Pánu klidně zesnul.

VYHLÍDKA KORUNNÍHO PRINCE RUDOLFA

Artur a Běla.

Lázeňská idylla.

Prologue.

Nerad jsem loučíval se, byv ještě ve Vyskři, na svých potulkách tamnějším okolím tu s vrcholem vyskeřským, s něhož tak vábný se prostírá výhled v dalekošíré okolí; onde s bohatýrskou Hrubou Skalou, obestřenou tmavými bory, potomky z dob Beneše Heřmanova a čnící nad ní Práchovnou, s níž prý Žižka sám vytesav na ni schody střelbu řídil na staroslavný hrad; tamo zase s majestátnými Troskami dvoukorunovanými nebo šedým Valdštejnem, jenž druhdy pyšně ještě nesl kštici svou nad údolím Libuňky, kdy hostil ve zdech svých knížecího vezně Sigmunda Korybuta.

Kolik tu obrazů krásného toho ráje Českého zří tu zanícené oko, kolik tu i upomínek historických na ty dávné, slavné, zašlé doby staré Čechie prolétá myslí! Okamžiků takových málo jen naskytá se v životě lidském a proto tím mocněji vzrušují naši hruď, za to také tím pevněji, tím trvaleji v duši naší zakotví se. Marně namáhá se tu péro spisovatelovo nakresliti dojmy, jež nitrem prochvívají naším, a sebe bystřejší fantasie lidská není s to utkati nitky dojmů těch tak, aby celkový z nich spředla obraz, obraz skutečnosti.

Nerad jsem proto loučíval se s těmi obrněnými pískovými balvany fantastických útvarův a podob, jimiž příroda je byla podělila, a upomínka mnohá na místa ta tkví dosud v duši mé. Odtud těkával s úžasem zrak můj po těch velikánech horských, jež po severních hranicích země České

tamo od královské Sněžky až po omšený Ještěd v lahodných se rýsují konturách, a zase nořil se v arkadskou krajinku ve hloubi pode mnou, kde v údolí Libuňky bujná zeleň s nejpestřejším kvítím střídá se, jako by schválně byla krásu tu zde vytvořila štědrá ruka Tvůrcova ku potěše a zábavě touristův a hostí lázeňských.

A zajisté nemohl MDr. Šlechta příhodnějšího zvoliti místa pro lázně Sedmihorské. Prostírajíť se tu na západ od silnice turnovsko-jičínské poblíž dvora Hořenského mezi Valdštejnem a Hr. Skalou jako krásně malovaný obrázek, jemuž rámcem jsou půvabným okolní bory zelené, upravené v nejpříjemnější procházky, podél nichž mnohé zdravodárné vytryskují prameny z uměle tesaných kamenů, označených jmény vzácných osob....

I.

Bylo to roku 188., když setřev se sebe prach školní, vyletěl jsem si opět jednoho pěkného odpoledne červnového s výšiny vyskeřské v nedaleké okolí hruboskalské. Pokochav se pohledem s Práchovny a se skály Mariiny, poslechnuv i v lázních Sedmihorských několik mistrně nastudovaných skladeb chvalně známé kapely lázeňské, produkující se uprostřed kolonnady, jíž zazníval šepot, hovor a smích četných procházejících se neb tu a tamo sedících hostí lázeňských, vracel jsem se „cestou Pramennou“ zpět k domovu. Les kolem šuměl tak melancholicky, vůně pryskyřice jako kouř kadidla se nesla vlažným vzduchem, malí opeřenci lesní tu a tamo pěli v houští své zpěvy prosté sice ale tak tklivé, že plnila se hruď má dojmy slastnými. Tak velebně bylo vůkol jako pod posvátnou klenbou chrámovou.

Zašed hlouběji do lesa usedl jsem na kyprém mechu v loubí listnatých keřů vroubících cestu Pramennou, bych naslouchal něžným melodiím opeřených pěvců lesních a oddal se při nich tichým luzným snům....

Nesplnilo se však přání mé; neboť rozhlédnuv se bystřeji kolem zpozoroval jsem, že nejsem sám v tichém tomto útulku lesním.

Nedaleko prokmital hustolistým křovím a silnými kmeny borovými i smrkovými pramen Josefův. Před ním na dvou

proti sobě zbudovaných lavičkách dřevěných si hovíc bavila se, vzdálena ruchu panujícího v kolonnadě lázeňské, společnosť tří osob, ač mohu-li slov „bavila se“ správně zde užiti.

Nejstarší z nich, dáma již letitá, korpulentní poněkud postavy v černém krajkovém šatě, podřimovala lahodně, jak se mi zdálo, opřena jsouc o lenoch sedátka, kdežto vějíř ze slonové kosti, jenž sloužiti měl bezpochyby na obranu proti paprskům červnového slunce, klidně spočíval jí v klíně.

Mladší, dívka v elegantním obleku rysův pravidelných, jež byly by mohly nazvati se krásnými, kdyby jakási nevrlosť nebyla v nich usídlila se, pohrávala si knihou s červenými deskami a zlatou ořízkou. Spisovatel knihy však asi marně čekal, až spočine na řádcích jeho zrak krasavice; neboť tato jen nervosně tiskla desky její prstíky bílé ručky pohlížejíc přes ně nepokojně přes tu chvíli na mladého muže, jenž tvořil jí vis à vis.

Tento zajímal mne z nich nejvíce. Ušlechtilé rysy pravidelného bledého jeho obličeje obestřeny byly jakýmsi tichým, tajeným bolem. A bol ten vyzíral i ze snivého oka, jež jako v touze nějaké se opíralo o šplounající kaskady vody, vytryskující z pramene Josefova. I vráska jemná, jež brázdila vysoké čelo nepokryté hlavy, netajila toho, že spokojenosť nesídlí v jeho duši. Nedbale opřen byl o lenoch sedadla, kdežto ruce, v nichž držel slaměný klobouk, jako bez vlády spočívaly na natažených kolenou. V celém jeho vzezření spočívalo tolik ochablosti, tolik zmalátnělosti a nudy, jako by netěšil ho život lázeňský, z jehož číše, naplněné perlícím se tokem nejluznějších rozkoší, plným pili douškem tamo ti uprostřed kolonnady.

Co jsem takto místo oddávání se tichým snům studoval fysiognomii mladého muže, upřela na něho dívka vícekráte dlouhý pohled tak kouzelný, jako by magickou jeho silou rozpoutati chtěla ústa nemluvného protějšku. Leč marně.

Sklamána ve svém výpočtu hryzla se zlostně ve rty, až zabořily se ve měkkou jich podušku poněkud nešetrně úbělové perličky její zoubků zbarvivše je záplavou karminovou. Ulekla se, že dala snad tak na jevo bouři svého nitra, až

zachvěla se i ruka její, z níž uvolněná kniha kutálela se ku nohoum dřímající společnice.

„Odpusťte, slečno Hermino,“ pravila tato, vyrušena ze svého „dolce farniente“, ku mladší dámě, jež shýbala se uzarděna po knize, „že jsem na okamžik podřímla. Jeť to, jak víte, následek mého slabého zdraví, ku jehož opětnému sesílení jsem se vydala do těchto proslavených lázní. Ale, snad jste se dobře bavili,“ dodala s úsměvem obrátivši od ní zrak ku mladému muži.

„Pan Artur má zajisté asi jiných starostí, než aby se obíral nepatrnou mou osobou,“ odpověděla dívka tonem poněkud hrdým a drsným, pohodivši koketně hlavou. „Snad je, milostivá paní, opravdu churav,“ připojila ironicky.

Starší dáma všimla si bezpochyby trpké té výtky a obrátila se skoro káravě k tomu, jejž Hermina jmenovala Arturem:

„Myslím, Arture, že bys měl více pozornosti věnovati nastávající své choti a mé snaše ..... Avšak, začíná zde býti trochu dusno“, dodala ovívajíc líce vějířem, jako by zmírniti chtěla dojem právě pronesených slov. „Bude lépe, vrátíme-li se do lázní.“

Vstala s Herminou a zrak její přísně spočinul na Arturovi, jako by mu poroučel, by podal rámě své snoubence. Leč tento nespěchal příliš ochotně, by vyhověl němému tomuto pokynu. Přece však vstal, uklonil se hladce ale chladně před slečnou Herminou a v několika minutách ztrácelo se moje tercetto v parku lázeňském ....

Litoval jsem mladého toho muže, jenž na první pohled zvláštní ve mně vzbudil sympatii. Soudil jsem, že netěší se asi valně na svůj sňatek se slečnou Herminou ....

II.

Druhého dne odpoledne po vyučování školním podnikl jsem jiný výlet okolím vyskeřským. U Drahoňovic, nepatrné osady mezi Vyskří a Hrubou Skalou sestoupil jsem lesem k jihu v údolí Čertolije a tímto v údolí Krčkovické, jež na jihu ústí v údolí Podsemínské. Velmi příjemná partie, ač málo dosud touristům známa. Kráčel jsem pod baldachýnem smaragdovým, jejž rozestřely mi nade hlavou tu re-

zavě načervenalé sosny, jichž hluboce rozsedalá kůra vonnou propouštěla pryskyřici, onde štíhlé smrky a bělokoré buky, z jichž jasně zeleného loubí lahodně mi v ucho zaznívał příjemný zpěv neunavné lindušky. Náhle stanul jsem uprostřed dvou vysokých skalin, jež jako gigantické pilíře ohromných vrat otevřený tvoří vchod na břehu vysušeného rybníka Věžického v údolí Podsemínské tak milé, jako by v něm všechna poesie byla soustředila se.

Vlevo i vpravo vroubí je bohatýrsky šedé stěny kvádrového pískovce hruboskalského, jichž šíje ověsila příroda tu a tamo krásným dlouhým vlasem (Adianthum), nahé pak jich zjizvené údy oblékla tu v háv zelený, onde žlutý nebo oranžový, jak právě zbarvily je kornaté lišejníky z rodu Lecanor, neb pokryla bedra jich divokým břečťanem a krásnými listy vějířovitými různých kapradin z rodu Aspidium a Pteris.

Nad nimi několik dřevěných chatek jako klícky prostomile stromovím prokmitalo. A nade vším tak mile smavá se klenula obloha, že zdálo se mi, jako bych rázem přenesen byl v krajinku jakousi idyllickou. Všecko tu tak prosťoučké, tak milé, i což divu, že mimoděk loudila se mi na rty slova písně: „Vystavím si skrovnou chaloupku....“

Leč rázem umlkl jsem, bych nezaplašil krásný zjev, jenž *kouzlem snad* vytrysknul z krystalových vlnek potůčku Žehrovského, středem údolí se vinoucího. Čarovná tamo dole na pestrém koberci lučním skláněla dívka ve stínu olšin hlavinku svou nad kvítkem bělostným, z něhož snad vyčísti chtěla věštbu bohů jako panna zamilovaná, když trhajíc z korunky kopretiny lístek po lístku šeptá slova: „Miluje mne, ze srdce, z bolesti, nade vše..... Náhle polila se nachem jí líc a lehounce jako srnka ubíhala v les.

Byl to zjev opravdu panenský, jaký jen ta vnaduplná *mohla* vypěstiti nezkalená příroda zdejší. Jak krásně slušel jí jednoduchý květovaný živůtek, jenž svůdně obepínal vlnící se ňadra! Jak koketně vyzíraly zpod čisté kartounové sukénky malinké nožky, tak něžné, jakými snad jen honosila se Popelka, o níž jsem kdysi četl v pohádce! Již do těch by se byl rázem každý zamiloval.

Skryl jsem se za jeden ze zmíněných pilířů skalních, by mne snad nezahlédla a neprchla. Nebyla by mne však zajisté viděla, kdybych byl zůstal i na svém dřívějším místě; neboť láska je, prý, slepá. A láskou sálala celá bytosť rozkošné dívčiny. Spělať s lícem rozpáleným a náručí toužebně rozevřenou v lokty muže, jenž vstříc jí přicházel stejným chvatem.

Nechtěl jsem věřiti svým očím. S tváří svěžím ruměncem zbarvenou, s okem zářícím blahem, jež jarosť vlilo ve vše jeho údy, tulil k sobě vábné tílko kvetoucí panny — Artur. Ta tam byla ochablosť, ta tam zmalátnělosť a nuda, jež včera u pramene Josefova v celém jeho zevnějšku byla se zračila.

„Jak jsem šťasten, rozmilá Bělo“, hovořil mladý muž živě patře v jasná očka dívčina, z nichž panenská něha a tajemné svítilo kouzlo, „moha dlíti tobě na blízku. Jak hrdým jsem, že dala jsi mi srdce své, to srdce čisté jako křišťál, o něž nezavadil dosud kal světský. Právě proto, že nalezl jsem v tobě to, čeho marně po léta tamo v těch klamným leskem přioděných jsem hledal salonech, přilnul jsem k tobě láskou vroucí, láskou, jíž schopno jest jen srdce mé, láskou, jež vypučela z posvátné lásky tvé, láskou mocnou, o niž rozbíjí se veškeré předsudky lidské.

Dívka ssála takřka pohledem svým ohnivá slova linoucí se se rtů milencových, a ňadra její nadšením se dmula. Leč najednou černý se kmitl stín po hladkém její čílku a ona zamyslivši se na chvíli děla: „Nerozumím dnes úplně řeči tvé, milý Arture, avšak vrháš jí předtuchu bolestnou v duši mou, v níž chrám si zbudovala vznešený nezměrná láska má k tobě. Věz, že zhynula by duše ta, kdyby sříci se měla lásky tvé...“

Další slova udusila slza, zrosivší jako drahocenná perla hedbávné řasy, jimiž zvlhlý zrak vzhlížel k milenci.

„Nestrachuj se, dívko mně ze všech nejdražší!“ pravil spěšně Artur líbaje retem svým vytrysknuvší slzu. „Toho, bohdá, nebude. Chtěl jsem s tebou právě sděliti, že obdržela matka má od otce dopis, v němž jí tento oznamuje, jak těší se již velice na shledání se s námi. Zítra již zavítá do lázní Sedmihorských i svěřím se mu s láskou svou

k tobě. Vypravoval jsem ti častěji, že sice velmi je hrdý na své továrny a své bohatství, že však rovněž mne jako jediného syna miluje láskou opravdu otcovskou. A v tu kladu veškerou svou naději. Matka macecha, jež ukula již plán o mém štěstí se slečnou Herminou, dcerou německého velkoobchodníka z Vídně, s nímž otec je ve spojení, bude ovšem vzpírati se. Otec však zajisté nebude odpor klasti lásce, kteráž jedině může pojistiti blaho celého mého žití.“

Vřelý paprslek zasvitnul v oku Bělině. Ve hlase milencově, v těch jeho slovech tolik přesvědčující spočívalo jistoty, že zdálo se jí, jako by skutečně slova jeho měla se vyplniti. Jindy byla by zajisté uchvátila mysl její. Než nyní, kdy v nedaleké budoucnosti viděla nemilý výstup v rodině Arturově: jak snad otec vyčítati bude milenci jejímu, že ona vkradla se jako zlý duch na jasnou dosud oblohu domácího štěstí rodinného; jak klne jí matka jeho, že ona stroskotala nejmilejší její přání; jak snad syn neuctivě a neposlušně proti rodičům staví se a šlape nohama čtvrté boží přikázaní, jež velí dětem, by ctily otce i matku, — tu, znáti to bylo na zbledlém líci jejím, červ zlý v duši její vplížil se. Prostá dívka z lidu pracovného, jež od seznámení se s Arturem neměla jiné tuzby, jiného přání, než jak by oblažila život jeho, umínila si v tomto okamžiku obětovati sebe, chtěla raději vzdáti se — ne lásky své, té nemohla by vyrvati si z prsou — ale lásky jeho, by jen on, jen on byl šťasten.

Artur patřil němě na její vnitřní boj i věděl, co zmítá duší její.

Právě chtěl opět k ní promluviti, když vymknuvši se jemně z jeho loktů vztáhla k němu pravici a třesoucím se děla hlasem:

Jsi zajisté přesvědčen, dobrý Arture, o vřelé, nezměrné lásce mé, jež neuhasne k tobě nikdy, nikdy. Vždyť ty, ač vzděláním, rodem a bohatstvím povýšen jsi daleko nade mne, nejvěrnějším jsi se ke mně povždy choval způsobem, láskou ovinuv nejčistší mne, dívku prostou, ač zničiti ti bylo snadno slabé to dítko přírody. Nyní teprv to poznávám. Ty's naučil mne lásce pravé, jež toužiti dovede i odříkati se. Nuže! přijmi dík největší za lásku tu, již věno-

val jsi slabému tvoru, chtějícímu hřáti se na hrudi slunce, jež mu přece je nedostižno.... Ne, ne, nechci vtírati se mezi tebe a rodiče tvé.... Poslechni mě, miláčku, vzdal se prostého kvítka, jež v drsném vyrostlo zákoutí horském a jež zašlo by snad na slunci palčivém.... Přijde zima, nasype chladnou rukou sněhu po zemi a pod jeho bílým rubášem zmizí zákoutí horské, zmizí i vyrostlé v něm kvítko nepatrné. Oko ho neuvidí, srdce na ně zapomene... ba, zapomene.... Ty pak šťasten budeš se sobě rovnou...."

Odvrátila se zakrývajíc obličej rukama, po nichž bolné se řinuly slzy.

„Že zapomenu? Že budu šťasten... bez tebe?" zvolal s rostoucím zápalem Artur klada levici na srdce, pravicí pak objímaje opět útlý bok dívčin a zrak svůj hrouže ve krásné její zrosené oko. „Nikdy nemohu zapomenouti, nejdražší Bělo, nikdy; avšak šťasten, ano, šťasten chci býti po boku tvém. A kdybych vše ztratiti měl, tebe, dívko milená, vyrvati si nedám. Vždyť život bez tebe nebyl by mi ničím.... A proto, ať v životě, ať ve smrti, chci spojen býti jen s tebou....."

Další slova ztrácela se již v hloubi lesa — — —

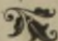
Nevím, kde pak ještě jsem toulal se, ale teprv s večerem dostal jsem se domů. A v nepokojném spánku téže noci spřádal duch můj zmotané nitky románu lásky, jejíž bezděčným jsem se stal tajemníkem...

Épilogue.

Chvěje-li se ti srdce, spanilá čtenářko, nad tragickým koncem milenců? Budiž klidna! Dopadlo to dobře.

Otec Arturův byl bohatý velkoprůmyslník, hrdý, ale při tom opravdu vzdělaný, rozumný a citelný muž. Přehnala se sice bouře způsobená macechou a slečnou Herminou, ale po bouři opět vyjasnilo se....

Záře štěstím opustil Artur asi za měsíc se svými rodiči lázně Sedmihorské. Po boku blaženě se na něho usmívala jeho spanilá choť Běla.

MALÁ SKÁLA.

Abecední přehled jmen.

Strana

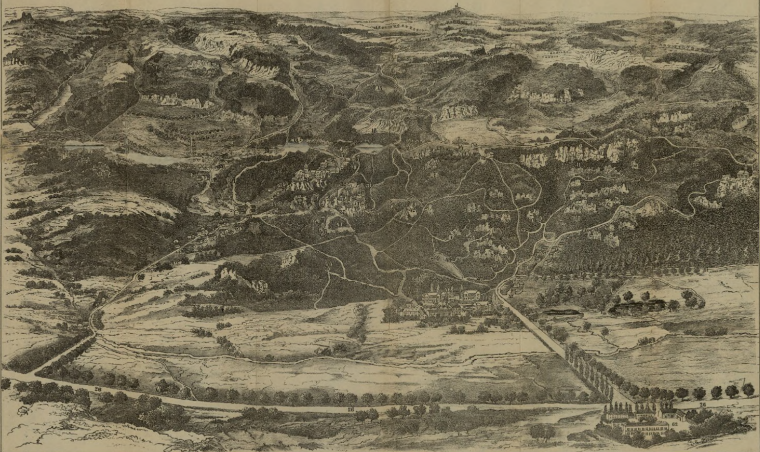

PŘÍLOHA KE „PRŮVODCI ČESKÝM RÁJEM."

LIT. J. ŠLÉHA TURNOV.

Mapka okolí Hruboskalského.

1. Valdštejn.
2. Cesta z Valdštejna na Hrubou Skálu.
3. Lesní stezka do skalního města.
4. Čertova ruka.
5. Na můstku.
6. Konice.
7. Hluk.
8. Radeč.
9. Nouzov.
10. Gloriet.
11. Skalní město.
12. Myslivna u Bukoviny.
13. Eliščina procházka.
14. Bukovina.
15. Drahoňovice.
16. Silnice do Vyskře.
17. Práchovna.
18. Hřbitov Markyta.
19. Cesta na Trosky.
20. Hruboskalský dvůr.
21. Silnice na Hrubou Skálu.
22. Pramen Jeseník.
23. Podskalí.
24. Doubravice.
25. Pramen železitý.
26. Jičínsko-Turnovská silnice.
27. Lesní pěšina z Hrubé Skály do Podskalí.
28. Hrubá Skála.
29. Myší díra.
30. Panská procházka.
31. Jeskyně milenců.
32. Cesta pod zámkem.
33. Pramen Souseda.
34. Vodárna.
35. Silnice Sedmihorská.
36. Dračí Skály.
37. Skála Prokopova.
38. Martinská stěna.
39. Skála Adamova.
40. Bedřich August.
41. Umrlčí hlava.
42. Sahara.
43. Skála Mariina.
44. Pramen Emiliin.
45. Lázně Sedmihorské.
46. U velkého pramene.
47. Pramenná cesta.
48. Aloisův pramen (Sedmihorka).
49. Pramen Herminin.
50. Pramen Barbořin.
51. Pramen Antonínův.
52. Pramen Josefův.
53. Pramen Mariin.
54. Pramen Felixův.
55. Pramen Vilém-Vojtěchův.
56. Jeskyně majorova.
57. Rybník a pila.
58. Nová procházka.
59. Podháj.
60. Cesta pod hradem.
61. Cesta dolení.
62. Hořensko.
63. Trosky.
64. Vyskeř.